

Motiváció és céltudatosság

- *Mi motiválja az érdi gimnazistákat a latin mint idegen nyelv választására? –*

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Pedagógiai kutatás módszere.....	4
A pedagógiai kutatás folyamata, főbb lépései.....	5
A kutatási téma.....	5
A hipotézis.....	6
Alkalmazott módszerek	7
A latintanítás történeti áttekintése	10
Somfai István pályafutása, elvei	16
A korábbi generációk és a latin	17
Az érdi Vörösmarty Mihály Gimnázium.....	19
A latin hasznossága	20
Latinórák.....	22
Érettségi és nyelvvizsga.....	31
Tanulmányi versenyek	33
A kutatás során felmerült problémák	35
Összefoglalás.....	36
Irodalomjegyzék.....	39
Mellékletek:	39
Projektterv, a kutatás időbeosztása	48

Bevezetés

Kutatásom témájának a latintanítást választottam. Dolgozatom célja kérdőív segítségével felmérni az érdi Vörösmarty Mihály Gimnázium tanulói között, hogy mennyire céltudatosan választják a latint idegen nyelvként és ez a céltudatosság – amennyiben van - mennyire mutatkozik meg az érettségi vizsgákra való jelentkezésben. Hipotézisem, hogy az érdi gimnáziumban a latint tanulók több mint 50%-a céltudatosan választja a latint idegen nyelvként, de a gimnázium végén nem tesz belőle érettségét. *„A cél felé vezető út legalább annyira meghatározó, mint maga a cél”* (Falus, 2003:220), ezért a latinórák megfigyelését is belefoglaltam a kutatásba, melyek során a motivációt erősítő, ösztönző tanítási stratégiá(k)ból próbáltam következtetéseket levonni.

A mintavételi eljárásnál arra törekedtem, hogy a lehető legtöbb érintett diákot megkérdezzem a témáról, így teljes mintavételt alkalmaztam, ami a 102 tanulóból 84 önkéntes kitöltőt (82%) jelentett. Minden kitöltőt egyformán vettem figyelembe, a kiértékelésnél nem alkalmaztam súlyozást. Kétféle kérdőívvel dolgoztam, mivel a vizsgált intézményben a nyelv közvetlen választásában különbség van az alsó (ötödik és hatodik évfolyamon) és a felső évfolyamok között.

A kérdőívek 100%-át fel tudtam használni, a nem értékelhető válaszok minimálisak voltak. A válaszmegtagadás azonban magasnak tekinthető egyes kérdéseknél, ami az alsóbb évfolyamoknál a nyitott kifejtős, a felsőbb osztályoknál pedig a házi feladatra vonatkozó kérdéseknél dominált. Ez utóbbinak feltételezett oka, hogy a „házi feladat” fogalmát nem pontosítottam kellőképpen, így a tanulók csak az írásbeli feladatokat értették alatta. Ezt azonban nem minden órán és nem mindegyik csoportnál alkalmazza a latintanár, legtöbbször a tanórán megismert szavakat kell következő alkalomra megtanulniuk a diákoknak. A tankönyvre vonatkozó kérdéseket nem használtam fel az eredmények rögzítésében, mert a kutatás végén már nem tartottam relevánsnak a téma és a hipotézis szempontjából. A vizsgált mintát a kutatás témája alapján reprezentatívnak tartom, ami a minden bizonnyal tartalmazza a csoport jellemző vonásait és sokféleségét.

A Somfai Istvánnal készített pályafutásával kapcsolatos interjú után lehetőségem volt részt venni és jegyzetet készíteni az ötödik, tízedik, tizenegyedik és tizenkettedik évfolyam, valamint a tízedikes szabadsávós csoport óráin. Megfigyelésem középpontjába az órai aktivitást és a tanári módszereket, motivációs stratégiákat helyeztem.

A pedagógiai kutatás módszeréről

A pedagógiai kutatás célja a pedagógiai tevékenység eredményességének a növelése új ismeretek feltárásával, pontosításával és elmélyítésével. (Falus 2004:9) Jelen kutatás célja, hogy az érdi gimnazisták feltételezett céltudatosságával rávilágítson a latin mint idegen nyelv élő voltára és a pedagógusoknak hitet és erőt adjon ahhoz, hogy a tantárgyért való erőfeszítésük nem hiábavaló.

A pedagógiai tevékenység fogalma magába foglalja az iskolában folyó oktató-nevelő munkát, valamint ennek tervezését, irányítását és ellenőrzését is. Vagyis a kutatáshoz hozzátartozik a pedagógus és tanuló közötti viszony, valamint a szülő és gyermek kapcsolatra közvetlenül vagy áttétesen ható tényezők vizsgálata. (Falus, 2004:9-10.) Bár a pedagógiai kutatás különbözik a szociológiai és pszichológiai kutatástól, de a társtudományok keretében megszülető tudományos felmérések hasznos információval szolgálhatnak az iskolai gyakorlat számára.

Összetett és nehezen megfigyelhető folyamatnak tartják a pedagógiai kutatást, mivel könnyen változik és így kevésbé mérhető. A megfigyelt szituációk a rájuk ható tényezők (pl.: pedagógus személyisége, felkészültsége, hangulata, az osztály összetétele, gyerekek szociális körülményei stb.) miatt mindig egyediek, és általában nem vagy csak igen nehezen ismételhetők meg. A kutató csak a tanulók külső megnyilvánulási formáiról gyűjthet közvetlenül adatokat, ezért mindig kérdéses, hogy a regisztrálható jelenség mennyire ad reális képet a változásról, valóságról. Talán éppen ezért sincs egyetértés a kutatók között, hogy hogyan kell jó pedagógiai kutatást végezni. Egyes kutatók szerint a pedagógia tudományosságát a pedagógiai jelenségek számszerűsítése, mérése, az adatok szakszerű feldolgozása és elemzése adja, mások szerint viszont a pedagógiai jelenségek bonyolultak és összetettek, ezért nem mérhetők pontosan. Az utóbbi csoportba tartozók úgy tartják, hogy ami mérhető, az nem lényeges, ezért nem érdemes vizsgálni. (Falus, 2004:11) E probléma áthidalására kvantitatív és kvalitatív módszereket egyaránt alkalmaztam a vizsgálat során.

A pedagógiai kutatásnak két irányzatát különböztetjük meg. A pozitivista vélemény szerint a valóság egyféle, objektív és kézzelfogható. A kutató éppen ezért képes arra, hogy megfelelő távolságot alakítson ki a kutatás tárgyától, a kutatásnak értékmentesnek kell lennie. Előnyben részesíti az előre kidolgozott tervszerű eljárást, a mennyiségi módszereket és a laboratóriumi környezetet. A kutatás előzetes elméletek alapján történik. Célja a kontextustól független általánosítás, az ok-okozati összefüggések feltárása és a hipotézisek igazolása. Ezzel szemben a naturalista irányzat a valóságot szubjektívnek, többféleképpen tekinti, de nem

kézzelfoghatónak. Képviselői szerint a kutató és a kutatás tárgya kölcsönösen hatnak egymásra, ezért nincsenek kontextustól független igazságok és a kutatás sem lehet értékmentes. Szerintük a kutatás célja a kölcsönhatások feltárása és új felfedezések megfogalmazása minőségi módszerek segítségével. A naturalistáknál a lépéseket az előzmények határozzák meg, az elmélet pedig a kutatásból nő ki. A természetes környezetet előnyösebbnek tekintik a laboratóriumnál. (Falus, 2004:10-11.)

Kutatásomat közelebbinek érzem a pozitivista irányhoz, hiszen törekedtem a tárgytól való megfelelő távolsághoz, annak ellenére, hogy teljesen ez nem megvalósítható. Előzetes elméletek és előre elkészített tervek alapján arányaiban több mennyiségi módszert alkalmaztam. Azonban az ok-okozati összefüggések feltárása háttérbe szorult a leírás javára, valamint a laboratóriumi környezet helyett a tantermet részesítettem előnyben. Így kutatásommal egyértelműen nem csatlakozom egyik irányzathoz sem, mégsem határolódom el tőlük.

A pedagógiai kutatás folyamata, főbb lépései

A kutatási téma

A kutatási téma kiválasztása a folyamat első lépése, mivel a jó kutatási téma alapja a jó hipotézisnek is. A kiválasztott probléma lehet gyakorlati kérdés, elméleti kérdés vagy szakirodalom, „*olyan kérdés, melyre a tervezett kutatás során választ keresünk.*” (Falus, 2004:13) Jelen dolgozat témája az érdi gimnazisták latin preferenciáinak vizsgálata, vagyis arra kerestem a választ, hogy mi motiválja a diákokat, mennyire céltudatosak a latin nyelv választásában második, harmadik idegen nyelvként. Ezt a problémát lényegesnek tartom, mert a mai társadalom elvárása az élő idegen nyelvek tanulását tükrözi. Érdekes megvizsgálni az okokat, hogy a diákok miért „adják fel” egy újabb élő idegen nyelv tanulásának lehetőségét egy holt nyelvért.

A Falus Iván szerkesztette kutatási módszertan alapvető kritériumokat támaszt a kutatás témájával szemben, mint például a kutathatóság és az időszerűség. De fontos, hogy ne legyen elvégezhetetlen vagy jelentéktelen, vagyis ne legyen túl szűk vagy túl széles a kiválasztott probléma. A megfelelő kutatási feltételek megléte nélkül (mint az idő, a helyszín, a résztvevők, eszközök és szakirodalom) a kutatás további lépései nehézkessé válnak. A szükséges szakirodalmak áttekintése és kritikai elemzése segít pontosítani a kutatási témát, megóv a tévedésektől, ismétlésektől, félreértelmezésektől. (Falus, 2004:14-15)

A hipotézis

A kutatás megkezdése előtt a kutató már rendelkezik bizonyos, főként a gyakorlatból származó feltételezésekkel, amiket megfogalmazhat a szakirodalom segítségével hipotézis formájában, de kiindulhat egy elméleti tételből, aminek gyakorlati alkalmazására alakít ki egy feltételezést. Előbbit induktív, utóbbit deduktív módnak nevezik. *„A hipotézis egy olyan kijelentés, amely a kutató feltételezéseit fejezi ki a problémában szereplő változókra, azok kapcsolatára vonatkozóan”* (Falus, 2004:17) A deduktív hipotézis nem azonos az utólagosan „gyártott”, etikai vétségnek minősülő feltevással.

A hipotéziseket érdemes már a kutatás megkezdése előtt pontosan megfogalmazni, összetett probléma esetén többet is, mert vezérfonalként szolgálhatnak a kutatás során, valamint bizonyítják, hogy a kutató kellő (elő)ismerettel rendelkezik adott témát illetően. (Falus, 2004:18-19) A dolgozatban ismertetett kutatás fő hipotézise hogy az érdi gimnáziumban a tanulók több mint 50%-a céltudatosan választja a latint idegen nyelvként, de a gimnázium végén nem tesz belőle érettségit. Ezt alternatív irány nélküli hipotézisnek tartom, mivel összefüggést feltételezek, azonban ennek irányát nem adtam meg.

A hipotézissel kapcsolatos kritériumok alapján a jó hipotézisnek magyarázó erővel kell rendelkeznie és jelölnie kell a változók kapcsolatát ítélet formájában. A változók a pedagógiai folyamat különböző összetevőinek a jellemzői, amelyek módosulnak, különféle értékeket vehetnek fel. Változónak tekintendő a tanulók életkora, tanulási képességük, intelligencia szintjük, attitűdjeik, de a pedagógusok kora, végzettsége, tanítási képességeik, az iskola nagysága, jellege, tananyagok, taneszközök sajátosságai is. (Falus, 2004:15) A dolgozatban ilyen változók például a gimnazisták csoportja, (ami jelen esetben előfeltételezi a 12-18 éves korosztályt) illetve az iskola nagysága és jellege (767 fő, gimnázium).

A hipotézis legfontosabb kritériuma, hogy igazolható vagy elvethető legyen, vagyis adjon valamilyen választ a kiinduló problémákra. A kutatások célja nem mindig a hipotézisek igazolása. Ha a feltételezésről mégsem igazságuk igazolódik be, azt is elfogadható eredménynek kell tekinteni, hiszen az állítás cáfolása nem jelent rossz kutatást. Világosan, tömören, egyszerűen célszerű megfogalmazni a hipotézist és fontos, hogy megvalósítható módszereket igényeljen, valamint támaszkodjon a meglévő ismeretekre. (Falus, 2004:17-19)

Alkalmazott módszerek

Kutatási módszereim közé tartozott a megfigyelés, szóbeli kikérdezés és a kérdőívezés. A megfigyelések során nem zárható ki, hogy a megfigyelő, jelen esetben az órákon való jelenlétem esetleg befolyásolhatta az eredményt, ezért alkalmaztam több kutatási módszert. A vizsgálat elvégzése után mégis azt állapítottam meg, hogy a megfigyelés nem okozott nagy változást a többi módszer eredményeihez képest.

A kérdőívet azért tartottam indokolt eszköznek, mert a minta tagjainak azonos kérdéseket kívántam feltenni. A céloom főként az volt, hogy számadatot nyerjek. A papír alapú kérdőív önkitöltő volt, de csoportos összejövetelen, vagyis az osztályteremben. Ennek nehézsége, hogy a tömeghatás miatt befolyásolhatták egymást a válaszadók. Ezt az esetleges interakciók megakadályozásával próbáltam tompítani. Egy osztályon/csoporton belül egyszerre maximum 28 diák töltött ki kérdőívet.

A legtöbb változó zárt kérdés volt, vagyis előre meghatározott válaszok közül választhattak a kitöltők. Nyitottan abban az esetben kérdeztem, amikor nem tudtam pontosan az összes válaszlehetőséget, illetve amikor kíváncsi voltam arra, hogy milyen gondolatok jutnak a kisgimnazisták eszébe a latin tantárgy előnyeiről. Ez utóbbi esetében több válaszmegtagadás történt a vártnál, ami azt jelezte, hogy nem a nyitott kérdés volt a legjobb módszer a vizsgált korosztályban. Félig nyitott kérdéseket is alkalmaztam főként az „Egyéb” válaszlehetőség megadásával, lehetőséget adva az esetlegesen nem felkínált kategóriákba sorolható válaszok, önálló gondolatok lejegyzésére.

Kérdőívnel a kérdések sorrendje, egymás utánisága meghatározó, ezért korosztálytól függően – bár minimális különbséggel, de – kétféle kérdőívvel dolgoztam, amiket korábban többször teszteltem, a kérdéseket a felmérés előtt a latintanárral egyeztettem. Ez a teljesség és a kizárólagosság elve miatt is fontos volt, mert így a lehető legtöbb válaszlehetőséget meg tudtam adni a válaszadóknak és megerősítést jelentett, hogy a diákok képesek lesznek válaszolni a feltett kérdésekre. A felsőbb évfolyamok kérdőíve (2. sz. melléklet) 35 kérdésből állt, ez 25 zárt és 10 félig nyitott kérdést tartalmazott. Míg az alsó két évfolyamé (5. és 6. osztály) 36-ból (1. sz. melléklet). Ezen belül 28 zárt, 7 félig nyitott, 1 nyitott kérdés volt. A demográfiai kérdések mindössze 8%-ot tettek ki, míg csupán kettő szűrőkérdés volt az alsóbb évfolyamosoknál. Az egy- és többválaszos kérdések mellett dichotóm (eldöntendő) kérdéseket is alkalmaztam:

Pl.: *„Szerinted érdemes latint tanulni?” „Igen” „Nem”.*

A megbízhatóságot a kérdésekkel próbáltam erősíteni, kerültem a túl precíz kérdéseket és az elnagyolt változókat. A vizsgálat megismétlésére nem volt lehetőség, így a megbízhatóságot nem tudtam megvizsgálni. Az érvényességgel kapcsolatban arra törekedtem, hogy többnyire a kutatási célnak megfelelő kérdéseket tegyek fel, amikre a válaszadók képesek legyenek válaszolni, vagyis kompetensek legyenek a témában. Így lehetőség szerint minden válaszlehetőséget megadtam, beleértve a „Nem tudom” választ és ahol szükséges volt, megadva az „Egyéb” lehetőséget is.

Például: „*Összességében mennyire vagy megelégedve a heti (latin)óraszámmal?*” kérdésre a válaszlehetőségekkel igyekeztem árnyalni a lehetséges véleményeket, így a teljes mértékben elégedett (1. Teljes mértékben elégedett vagyok), az „is-is” választ (2. Lehetne több latin óra egy héten) és az egyáltalán nemet (3. Kevesebb óra is elegendő lenne).

A kérdőív egyik legfontosabb kritériuma, hogy a kérdések és a lehetséges válaszok legyenek összhangban és a kitöltők számára minden szó és fogalom legyen egyértelműen érthető. A kérdőív kitöltése közben felmerült pontatlanság minimálisnak tekinthető: a „házi feladat” fogalmát nem pontosítottam kellőképpen, így a tanulók csak az írásbeli feladatokat értették alatta, valamint az év végi teljesítmény értékelésénél az alsóbb évfolyamokban nem volt egyértelmű a „szöveges értékeléssel” válaszlehetőség. A kérdőívben mellőztem a megértést nehezítő elemeket, így a rövidítéseket és a szakzsargont is.

A manipulatív, sugalmazott kérdés-válasz megfogalmazás egyetlen esetben merülhet fel, az alsóbb évfolyamosok kérdőívénél az alábbi kérdésben: „*Szerinted milyen előnyei vannak a latinnak?*” A kérdés előfeltételezi, hogy mindenképpen vannak előnyei a latin nyelvnek, azonban mivel nyitott kérdésről van szó, így a tanuló véleményét szabadon kifejezhette akár úgy is, hogy szerintük nincsenek előnyei a latinnak. Bár tény, hogy ilyen jellegű válasz csupán egy érkezett, jellemzőbbek voltak az üresen hagyott sorok (53 tanulóból 5 = 9,4 %).

Mérőeszközök tekintetében sorrendi skálát alkalmaztam a felsőbb évfolyamosoknál, amikor arra kértem őket, hogy rangsorolják a latin melletti döntésük okait, valamint ötfokú Likert-skálát mindkét korosztályban az egyetértés illetve az egyet nem értés mértékét vizsgálva.

Például: Mennyire tartod hasznosnak a latintanulást?
Mennyire tartod könnyű nyelvnek a latint? (a többi nyelvhez képest)
Mennyire szigorú az évközi/ év végi értékelés?
Mennyire vagy megelégedve a latintanároddal?
Mennyire tartod felkészültnek (az órákra) a tanárodat?
Összességében mennyire vagy megelégedve a latinórákkal?

1 2 3 4 5

(1 = egyáltalán nem értek egyet, 2 = nem értek egyet, 3 = egyet is értek, meg nem is, 4 = egyetértek, 5 = teljes mértékben egyetértek)

Somfai Istvánnal nyitott és zárt kérdésekből álló félig strukturált interjút végeztem, vagyis előre összeállított kérdéseim voltak tanári pályájára, a latin hasznosságára és a 2011/2012-es tanévrre vonatkozóan, de a beszélgetés során felmerültek spontán kérdések is többek között az életútjával (például mi motiválta arra, hogy ezt a pályát választotta) és tanári élményeivel kapcsolatban. Ezért bár formailag a strukturált interjú módszerét alkalmaztam, de a narratív interjú egyes elemei is megtalálhatóak voltak benne. A félig strukturált interjú előnye, hogy a kérdések sorrendje nem meghatározott, így nagyobb szabadsága van az interjúalanynak. Mégis fontos az interjúkészítő személye, mert a szemkontaktus és a hallgatás mellett vezetnie kell a beszélgetést. E technika alkalmazásával a korábban lefektetett tapasztalati következményekből is kaphatunk információkat.

Kvalitatív, kiegészítő módszerként az óramegfigyelést választottam, melyben a passzív megfigyelő szerepét kívántam betölteni. A megfigyelés egyszeri volt, 5 tanórán történt, melyek egyenként 45 percesek voltak. A tanulók a kutatás elejétől fogva tisztában voltak azzal, hogy a kutatásom miatt veszek részt az órán.

A latintanítás történeti áttekintése

A ma Vatikán hivatalos nyelveként számon tartott indoeurópai nyelvcsalád itáliai ágához tartozó latin nyelv az ókortól fogva meghatározó volt az európai hagyományban. Közvetítő szerepe miatt a középkor valamint az egyház nyelveként is ismert, neve azonban az

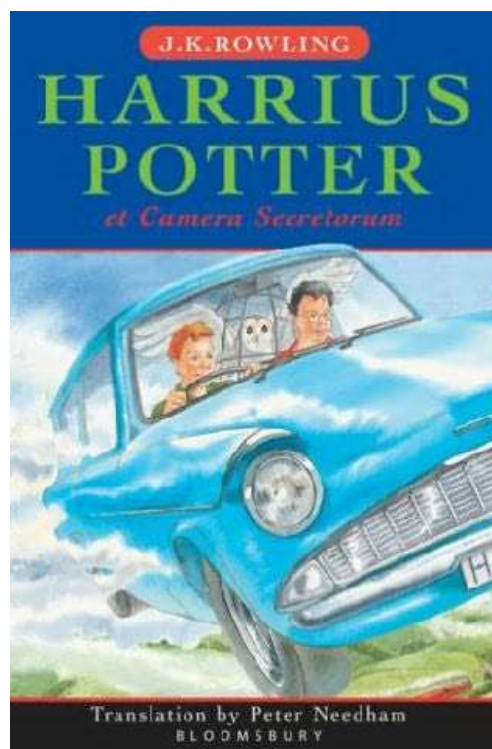

1. ábra

ókori Itália Latium nevű tartományából ered, ahol első beszélőközössége lehetett. A Római Birodalom egyes provinciáiban elkülönült beszéd népi változataiból alakultak ki a mai újlatin nyelvek, mint például a francia, spanyol, olasz, portugál és a román. A Magyarországhoz köthető korai írástörténeti emlékek nagy része is latin nyelvű, többek között a Szent István

kisebb és nagyobb legendája, az Aranybulla vagy a Gesta Hungarorum. A középkori oklevelek mellett a régi magyarországi irodalmunkhoz tartozó Janus Pannonius munkássága is latinul maradt ránk. Ma a göröggel együtt az élőlények rendszertani elnevezésére és nemzetközi orvosi szaknyelvként is használják, de a népszerű Harry Potter sorozat első két kötete is olvasható latinul,¹ valamint az internet világában is jelen van. Létezik Google Latina,² Vicipaedia³ és van latin változata a Facebooknak is.

A nyugati kereszténységhez tartozó országokban a latinnal párhuzamosan egymás után bukkantak fel a népi anyanyelvek, amiket egységesítettek, így az uralkodó latin mellé, később pedig a helyébe léptek. A hagyományos, közös latint és a nép (vulgus) nyelvét sokáig egymás mellett használták, de különböző funkciókban. Azonban az „újjaszületett” latin elsajátítása egyre több időt vett igénybe, a nép nyelve pedig a mindennapi használatban

2. ábra

¹ Harrius Potter Et Camera Secretorum 2000 Bloomsbury Kiadó, USA (Peter Needham fordítása)

² <https://www.google.com/webhp?hl=la> (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

³ http://la.wikipedia.org/wiki/Pagina_prima (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

fejlődött, ezért ez utóbbi tudta a legkönnyebben kielégíteni az emberek kommunikációs igényeit. (Borzsák, 1990:14)

A latin nyelv hivatalos használata a 19. század közepéig volt jellemző hazánkban, amit heves viták előztek meg. A magyar nyelv csak a felvilágosodás idején kodifikálódott. 1777-ben a Ratio Educationis idején az országgyűlés, törvényhozás és a közélet is latinul zajlott, mivel a törvény szerint „*e nyelv használata valahogy már hazaivá és otthonossá vált... és...segítségével az országban élő nemzetek könnyebben érintkezhetnek egymással*”, de bizonyos tárgyakat bizonyos feltételek esetén már magyarul is lehetett tanítani. (Borzsák, 1990:15) Takács László a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Latin tanszékének oktatója szerint az 1777-es rendelkezéssel kezdődő és 1844-ig tartó folyamat egy kulturális, tudományos forradalom következménye, ami egész Európára kihatott. Ennek okaként többek között a nemzeti nyelvek felértékelődését és az e nyelveken való tudományosság előtérbe kerülését jelölte meg.⁴ Bár a latin sokáig a tudományok elsődleges nyelve volt, a XVII. századtól kezdve az új terminusok szükségessége miatt csak az orvostudomány, a jog és a katolikus egyház nyelveként maradt meg. Gloviczki Zoltán úgy gondolja, hogy a rendszertan, az anatómia és a jog területén a latin szavak használata minden bizonnyal örökéletű lesz, mert felesleges lenne a köznyelv számára nem létező fogalmakat más kifejezéssel helyettesíteni. Azonban a szakszavak használatához nincs szükség a nyelv teljes ismeretére, a latintudás csupán megkönnyíti azt. (Gloviczki, 2007:41)

Roussau az *Emil, avagy a nevelésről* c. 1762-ben írott művében nem szánt szerepet a klasszikus nyelvek oktatásának, holt nyelvek helyett inkább a mértannak, földrajznak és a mesterségeknek. (Borzsák, 1990:15) Azt vallotta, hogy a gyermek igazi tanítója a könyvek helyett maga az élet, a magolás módszerét elvetette. (Pukánszky, 2003) Kossuth Lajos 1841-ben a Pest Hírlapban felhívta a figyelmet a latin és a tudományok elválaszthatatlanságára: „*Soha ne felejtsük, hogy latin nyelven tanítani a tudományokat, és humanisztikus alapokra építeni a tanítást két különböző dolog...*”⁵ A mindennapi életből, a közigazgatásból és kereskedelemből a 19. századra már teljesen kiszorult a latin.

Dr. Gesztesi Enikő tantárgyszakértő a Kell-e a latin? 2009ben megrendezett kerekasztal beszélgetésen kiemelte, hogy a Ratio Educationis ellenére a magyarországi közép- és felsőoktatásban a latin használata töretlen maradt. Czeglédi Sándor pedagógus, tankönyvíró viszont olyan példákat hozott az említett rendezvényen, melyek már a 19. században az

⁴ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

⁵ U.o.

egyházi gimnáziumok fokozatos alkalmazkodását támasztják alá. Eszerint a tanítás nyelvén legkorábban a reformátusok (1833-ban), majd az evangélikusok (1841-ben) és a katolikusok (1844) tették meg a magyart, amivel a hétköznapi életben szintén háttérbe szorult a latin nyelv. Széchenyi István álláspontja a latint illetően az volt, hogy ne szorítsák ki teljesen az oktatásból, hanem legyen egy tantárgy a tanítandók sorából.⁶

A hazánkban élő népek e nyelv segítségével érintkeztek egymással, ezért szükségszerű és gyakorlati elvárásnak tartotta Mária Terézia magas színvonalon oktatni a latint, ami ebben az időben a közép-és felsőoktatás nyelve volt.⁷ 1784-ben az ország hivatalos latin nyelvét a német váltotta fel, így a középiskolákba novembertől csak azok mehettek, akik beszéltek németül. „*Most jövő Mind Szent Havának első napjától fogva, egy Gyermekek is a Deák Oskolákban előbb fel ne vétetessék, minekelőtte meg nem mutathatytya, hogy Németül írni, és olvasni tud.*”⁸ Az 1787/88-as tanévtől II. József már a latint is németül kívánta taníttatni, de több tanár letagadta német tudását vagy inkább feladta az állását, minthogy németül tanítson. 1792-ben a magyar nyelv kötelező tárggyá vált, de I. Ferenc nem tartotta többnek a sok, továbbra is latin nyelven oktatott tárgynál. Az 1806-ban kiadott II. Ratio Educationis idején a gimnáziumokban az oktatás továbbra is latinul folyt, a magyar nyelvet a tanítás segédnyelveként használták. Az 1820-as években is vitáztak a latin oktatásának szükségességéről, de Kazinczy kiállt mellette, szerinte semmiféle „hazafiúi felhevülés” nem indokolhatja a latin mellőzését.

Magyarországon a latint nemesi és hivatali nyelvként használták a társadalom felső rétegei. Az 1844-es államnyelv-törvényről – miszerint a latin tanítási nyelvből kötelező tantárggyá alakul – Dr. Gesztesi Enikő és Takács László véleménye megegyezik. Szerintük nemzetgazdasági okokra vezethető vissza és a nemzeti identitástudat erősödésének, politikai döntésének tudható be.⁹ Az 1843-44. évi 2. törvénycikk előírta, hogy az országgyűlés magyarul tanácskozzon, magyarul folyjon a bíraskodás. A 9. § pedig kimondta: „az ország határain belüli iskolákban a közoktatási nyelv a magyar legyen.” Az 1840-es években a magyar nyelv elterjedésének megghiúsulását a latinnak tudták be, mivel úgy gondolták, hogy ez előbbire alig van szükség, hiszen a közéletben a latin tudással mindenki boldogul. Aki pedig a tudományok iránt érdeklődik, ott is a latin és a német szakkönyvekhez kell folyamodnia, mert abban az időben a magyar tudományosság még kezdetleges volt. A heti két

⁶ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

⁷ <http://www.drfeherkatalin.hu/upld/sajtmnyisk.pdf> (utoljára ellenőrizve: 2012. május 9.)

⁸ Magyar Hírmondó 1784. július 5. 345.

⁹ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

órában oktatott magyar nyelv nyelvtanát viszont latinul tanították. Szigethi Gyula Mihály, a székelyudvarhelyi református kollégium professzora a Felső Magyar Országi Minerva című folyóiratban közzétett tanulmányában megállapítja, hogy a latin oktatás sikertelenségének az a legfőbb oka, hogy az eredeti szerzők olvasása helyett az iskolában csak a latin nyelvtanát oktatják. (Fehér, 1998: 151-157)

1890-ben bár nem közvetlenül a latinhoz kapcsolódóan, de a klasszikus nyelvek oktatását jelentősen érintve érvénybe lépett a „görögpótló” törvény, ami kimondta, hogy az ógörög nyelv az eddigi kötelezőből fakultatív tárggyá vált. Takács László úgy véli, hogy a a törvény fő okai külső körülményekhez kapcsolódnak, így például ahhoz, hogy megváltozott a közoktatásban résztvevő társadalmi csoportok összetétele és a század végén már újfajta munkaerőre volt igény. Dr. Gesztesi Enikő ezt a rendelkezést nem tartja negatív hatásúnak a latinra, szerinte a görög visszaszorulásával a latin nyelv ugyanolyan erős maradt, mint korábban. Kiemelte, hogy *„az 1899-ben elfogadott tanterv szerint meghatározónak tartják a latin nyelv tanítását, szinte dupla óraszámban oktatják, mint a magyart.”*¹⁰

Még a huszadik század elején is bírálatok érték a latint. A Nyugat folyóiratban egyaránt jelentek meg elmarasztaló és a klasszikus stúdiumok fontosságát hangsúlyozó írások a latin nyelvről, azonban ezek a viták nem befolyásolták számottevően a nyelv, kultúra megítélését.¹¹

1945-ben megszüntették Magyarországon a nyolcosztályos gimnáziumot mint iskolaformát, és helyette a nyolcosztályos általános iskolát vezették be a közoktatásba. Ezzel a rendelkezéssel a latin kiszorult a 10-14 éves korosztály – ma a felső tagozat – tananyagából. Mindez magával hozta, hogy a korábban kötelező nyelvből választható második idegen nyelvvé minősült a humán tagozatú gimnáziumi osztályokban, – ahogy többnyire ma is így van lehetőség a latin tanulására – végül pedig a kötelező latin érettségit is eltörölték.¹² Takács László a latin 1945-ös visszaszorításában egyértelmű politikai és nem pedagógiai okokat látott, mivel szerinte *„a latin nyelv az új hatalom számára a régi, kiváltságos nemesi társadalom, a katolikus egyház közoktatásban megjelenő szimbóluma volt”*. A latin visszaszorításával ezt az osztályt szerették volna háttérbe szorítani. Ennek alátámasztására érdemesnek tartaná összehasonlítani a hazai latintanítást 1955-től a szomszédos országokéval, például Ausztriával. Dr. Gesztesi Enikő a két világháború közötti előzményekben tendenciát vél felfedezni, ami lassan, de biztosan építette le a latint az oktatásból. Szerinte a

¹⁰ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály
http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

¹¹ U.o.

¹² U.o.

reálgimnázium bevezetéséből (1924) és az 1927-es és 1930-as törvényekből (hat év alatt a latin nyelv az első helyről a harmadikra szorult vissza), valamint az 1935. évi VI. törvényből (megnőtt a magyar, történelem stb. óraszám, a latin terhére) már lehetett sejteni, hogy előbb-utóbb a latin nyelv minimálissá válik az oktatásban.¹³

A második világháborúig szerves része volt a magyar közoktatásnak a latin, később azonban csak az egyházi iskolákra korlátozódott a tanítása. Az orosz nyelv kötelező bevezetésével ismét háttérbe szorult, hiszen a diákok és szüleik inkább választottak második tanulandó nyelvként élő idegen nyelvet, elsősorban a németet, az angolt és a franciát. Takács László egyetemi tanár szerint a latin presztízse mindezek ellenére mégis magasnak mondható ebben az időszakban, mivel az egyetemeken latin tanszékein nem volt tömegoktatás.¹⁴

Gesztesi Enikő az 1960-as években látja a latin mélypontját, amikor látványosan csökkentették az óraszámot, azonban az 1970-es és 80-as években vizsgálatokat végeztek, melyek során előtérbe kerültek a latin tanítás gondjai és a latin nyelv fontossága is. Benőné Hegyi Amália nyugalmazott középiskolai tanár szerint a latin fennmaradását az tette lehetővé, hogy 1974-től bizonyos gimnáziumi tagozatokon – így például a biológia, kémia és a magyar – heti három órában tanították a latin nyelvet és a görög-latin kultúrát.¹⁵

A latintanítás a rendszerváltás után egy ideig a reneszánszát élte, hiszen az addig kötelező orosz eltörlésével az 1990-es évek elejétől a latint választók és kötelezően tanulók száma megnőtt. Több állami és egyházi gimnáziumban – főként humán és biológia tagozatokon – így az érdi Vörösmarty Mihály Gimnáziumban is bevezették a latin tanítást, ezzel pedig a tantárgy oktatásának tartalmi megújítása is lehetővé vált. A változás okaként Benőné Hegyi Amália az orosz nyelv pótlása mellett a szülők pozitív emlékeit tartja valószínűnek.¹⁶ De nem elhanyagolható az a tény sem, hogy az iskolaigazgatóknak nem kellett új embereket felvenni e klasszikus műveltséget közvetítő nyelv tanítására, hiszen a korábbi latintanárok jelen voltak az iskolákban, csupán másikat tanítottak.

A latin legújabb visszaszorulását 2001-re teszi Gesztesi Enikő, amikor bevezették helyi tanterveket. Ezekben nagyobb hangsúlyt kaptak az élő idegen nyelvek a korábnál, így a latintanítás tere többek között ennek hatására ismét csökkenni kezdett. Benőné Hegyi Amália szerint a humán- és reáltagozatok megszüntetésében kell keresni az okokat, valamint

¹³ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály
http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

¹⁴ U.o.

¹⁵ U.o.

¹⁶ U.o.

abban, hogy a felsőoktatásban egyre kevesebb szakon kéri a latin érettségit és fogadják/fogadták el a latint második idegen nyelvként.¹⁷

Napjainkban a tantárgy középiskolai jövője bizonytalan, nagyobb jelentősége a felsőoktatásban van. Benőné szerint, ha a korábbihoz hasonló ütemben fogynak a latint igénylő tanulók, akkor a tantárgy ki fog szorulni a közoktatásból, hiszen több iskolában már nincs meg az anyagi háttér a nyelv megtartására.¹⁸ Azonban számos olyan középiskola van, ahol még lehet tanulni az ókor közvetítő nyelvét és kultúráját. Az egyik ilyen az érdi Vörösmarty Mihály Gimnázium, ahol 1994-től van latintanítás. Az ott tanuló diákoknak több lehetőségük van a latintudás megszerzésére:

- 5-6. évfolyamon órarendbe iktatva heti két órában tanulják a gimnazisták (nem mondható kötelezőnek, mert a beiratkozáskor a szülők nyilatkozatot tesznek arról, hogy igénylik-e gyermeküknek a latin órákat)
- Kilencedik évfolyamtól lehetőség van „második választott idegen nyelv”-ként tanulni heti három órában (és a későbbiekben érettségit tenni belőle)
- Tizedik évfolyamtól szabadsáv keretében – hetedik-nyolcadik órában – harmadik idegen nyelvként tanulhatják azok, akik érdeklődnek a latin iránt, de nem szerettek volna lemondani egy másik (élő) idegen nyelvről

¹⁷ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály
http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

¹⁸ U.o.

Somfai István pályafutása, elvei

Somfai István magyar – orosz szakos tanár 1944-ben született Egerben. 1968-ban végzett a pécsi Tanárképző Főiskolán, majd 1972-ben a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát. 1964-70 között az érdi 1. sz. Általános Iskolában tanított, majd 1970-től a gimnáziumban, de csak 1979-ben költözött a településre. Többször volt az intézmény igazgatója és kollégiumi vezetője is. Publikációi az Idegen Nyelvek Tanítása c. folyóirat 1979/5., 1986/6. számában jelentek meg, de társszerzője volt az 1992-ben kiadott Orosz nyelvkönyvnek, és 1979 óta az Orosz Nyelvtanárok Egyesülete valamennyi világkongresszusán (Berlin, Prága, Budapest, Moszkva, Regensburg, Pozsony, Szentpétervár) 3. ábra előadásokat tart a russisztika területéről.¹⁹

Pályafutása alatt az orosz játszott a nagyobb szerepet, ugyanis magyart nem tanított, míg másik szakját 1964-1996 között folyamatosan. A megnövekedett igény miatt az elmúlt években ismét lehetőség van arra, hogy a diákok oroszul is megtanuljanak a gimnáziumban. Érden 1994-től van latintanítás. Somfai István elmondása alapján ugyanolyan szeretettel, elkötelezettséggel és odaadással tanítja immár tizennyolc éve a latint, mint az orosz. Érdekes, hogy diplomája nem, csupán nyelvvizsgálója van latinból, amivel az orosz nyelv miatt taníthat középiskolában nem kevesebb sikerrel, mint diplomával rendelkező kollégái. Erre nagyon büszke, hiszen az elmúlt években több tanítványa eljutott országos és nemzetközi versenyre latinból.

Szülei és kiváló tanárai miatt lépett ő is erre a pályára, akik megtanították arra, hogy soha ne unatkozzon. Édesanyja pedagógust szeretett volna belőle, mert annak idején ő is erre a pályára vágyott, de anyagi gondok miatt nem tehette meg. Édesapja pedig a fogorvosnak szánta, ezért választotta később a latint. Tárnokon, a házuk első felében volt édesapja rendelője, ahol sok síró és fájdalommal teli embert látott, ezért nem lett orvos. Egykori

¹⁹ Csuka Zoltán Városi Könyvtár archívuma, Érd <http://csukalib.hu/wiki.php?ember=184> (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

osztályfőnöke a latint és a történelmet tanította, amiket nagyon szeretett. Meghatározó szerepe volt az utolsó két évben az orosztanárnak is.

Mindig sokra becsülte az olyan embereket, így a nyelvszakos tanárokat, akik más nyelven is el tudják mondani gondolataikat. Az iskolát csodálatos dolognak tartja, melyben a tantárgyak sokszínűségével fel lehet hívni a gyerekek figyelmét, hogy a világ mennyire érdekes, vonzó és változatos. Az iskola értelmét is ebben látja, szerinte minden tantárgy hasznos.

A korábbi generációk és a latin

A latint Somfai István a Vörösmarty Mihály Gimnázium erősségének tartja - ami az elmúlt tizennyolc évben töretlenül megmaradt - mert kevés, az országban körülbelül 70 iskolában van lehetőségük a gyerekeknek arra, hogy latint tanuljanak. Reméli, hogy nem irtják ki törekvését és pár év múlva a szintén több nyelven beszélő fia viheti tovább ezt a munkát. A latintanár természetesnek veszi, hogy a nyolcosztályos képzésben beleférjen három nyelv ismerete, elsajátítása. Úgy gondolja, hogy a nyelv kezdi visszanyerni rangját, de azt már nem fogja tudni, ami 1945 előtt volt. A második világháború után a nyolcosztályos általános iskola bevezetésével és a nyolcosztályos gimnázium megszüntetésével kiszorult a 10-14 éves korosztály tananyagából a latin nyelv, a gimnáziumokban pedig a kötelező helyett választható második nyelvként maradt fenn.

A szülők örülnek és sokszor hálásak, hogy a gyerekek tanulhatják a latint, mert 1965-90 között legtöbbjüknek nem volt lehetősége erre, csak az egyházi iskolákban. A jogász hallgatóknak 1956-tól vált kötelezővé a latin tanulása, azonban az orosz nyelv bevezetésével a latint választók száma csökkent a közép-és felsőoktatásban tanulók között.²⁰ Ennek egyik okát a Pécsi Tudományegyetem Idegen Nyelvi Lektorátus és Szaknyelvi Vizsgahely történetében találhatjuk, miszerint jogi képzésén az orosz nyelv tanulása az első két évfolyamon kötelező volt heti 3, majd 2 órában. A második idegen nyelvet (angol, francia, német) pedig heti 4 órában 4 féléven át tanulták a hallgatók a nyolcvanas években.²¹ Így az élő idegen nyelvek lettek a latin újabb „vetélytársai”, mivel a diákoknak választaniuk kellett e kettő között. A rendszerváltás után megszűnt a kötelező orosz nyelvoktatás, az elsődleges cél pedig a beszélt nyelv elsajátítása lett. 1996 szeptemberétől a Pécsi Tudományegyetem Jogi karán csak az I. évfolyamon maradt meg a kötelező latin nyelvoktatás heti 2 órában.²²

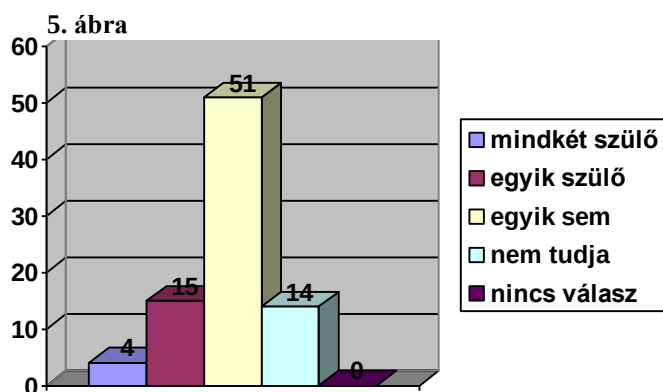
²⁰ Pécsi Tudományegyetem Idegen Nyelvi Lektorátus és Szaknyelvi Vizsgahely története <http://idegennyelv.ajk.pte.hu/pdf.php?id=4&type=contents> (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

²¹ U.o.

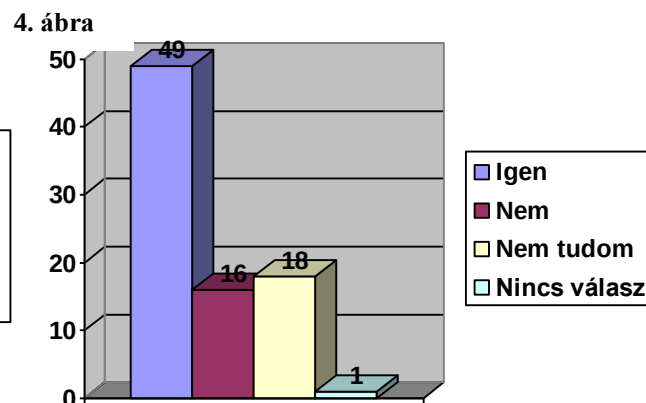
²² U.o.

A kutatás során megkérdezett diákok többségének szülője valóban nem tanult latint (5. ábra), de a kitöltők 60%-nak tágabb rokonságban volt legalább egy hozzátartozó, aki igen (4-6. ábrák). Az eredményekből kiderül, hogy a felsőbb évfolyamosok kivétel nélkül tisztában voltak szüleik tanulmányaival, az kisgimnazisták közül 14-en viszont „Nem tudom” választ jelöltek, vagyis feltételezhetően náluk a családban nem került elő ez a téma.

Szüleid is tanulták a latint?

Tágabb rokonságodban valaki tanult latint?

Szülők latintanulmányai	Igen, mindkettő	Igen, egyik	Nem	Nem tudom	Nincs válasz
Felsősök*	1	4	25	0	0
Alsósok**	3	11	26	14	0
Rokonság	Igen	Nem	Nem tudom	Nincs válasz	
Felsősök	17	6	6	1	
Alsósok	32	10	12	0	

6. ábra

* 10-12. évfolyamok

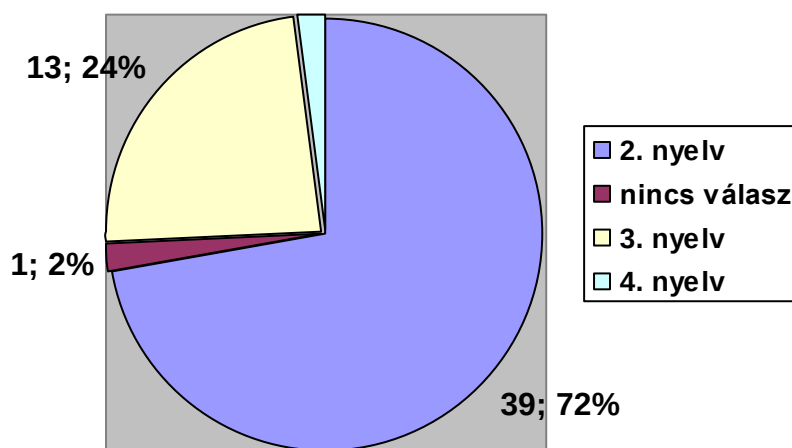
** 5-6. évfolyamok

A tanulók mindegyike már legalább egy idegen nyelvet tanult a latin előtt, többségüknek második, harmadik, de akadt, akinek már a negyedik nyelve a vizsgált tárgy. (7-8. ábrák)

Hányadik idegen nyelved a latin?

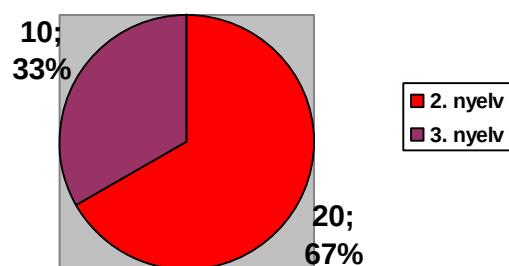
5-6. évfolyam

7. ábra 1; 2%

10-12. évfolyamok

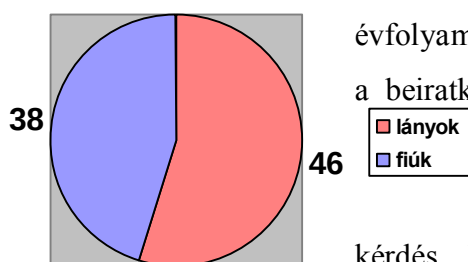
8. ábra

Az érdi Vörösmarty Mihály Gimnázium

Az érdi Vörösmarty Mihály Gimnázium 24 osztályába 767 diák jár a 2011/2012-es tanévben.²³ Ebből a hivatalos nyelvi órák keretében 102-en tanulnak latint, ami azt jelenti, hogy a diákok több mint 13%-a foglalkozik heti rendszerességgel a vizsgált nyelvvel. Az iskola nyolcosztályos gimnáziumi képzésében 5. és 6. évfolyamon lehetőség van a latin tanterven belüli tanulására, amivel a szülők többsége élni szokott, így elmondható, hogy a gimnáziumban tanulók 35%-nak volt már valamilyen kapcsolata a latinnal. Somfai István

9. ábra

visszaemlékezése szerint az eddig tanított 18 kisgimnáziumi évfolyam alatt összesen 6-7 gyerek, illetve szülei nyilatkoztak úgy a beiratkozáson, hogy nem szeretnék latint tanulni. Közülük ketten évközben meggondolták magukat és októberben csatlakoztak a csoporthoz. Felmerült a kérdés, hogy volt-e olyan, akit fel kellett menteni az órák látogatása alól? A tanár pályafutása alatt egyszer fordult elő, hogy

a válogatott osztályból két gyerek felmentését javasolta magatartásbeli gondok miatt. Mivel több órán is probléma volt a két tanulóval, ezért kérték a diákok korábbi általános iskoláját, hogy vegyék vissza a gyerekeket.

A tanár szerint kiegyenlített a csoportokban a fiúk és a lányok aránya, nincs pluralizálódás. A kérdőívkitöltők alapján arra, hogy a fiúk vagy a lányok választják inkább a latint, számtanilag is 50-50%-ot kaptam. (9. ábra) Összességében viszont a gimnáziumban jelenleg latint tanulók között több a lány, mivel ahogy az 10. sz. ábrán is látszik, a 6. osztályba kevesebb fiú jár.

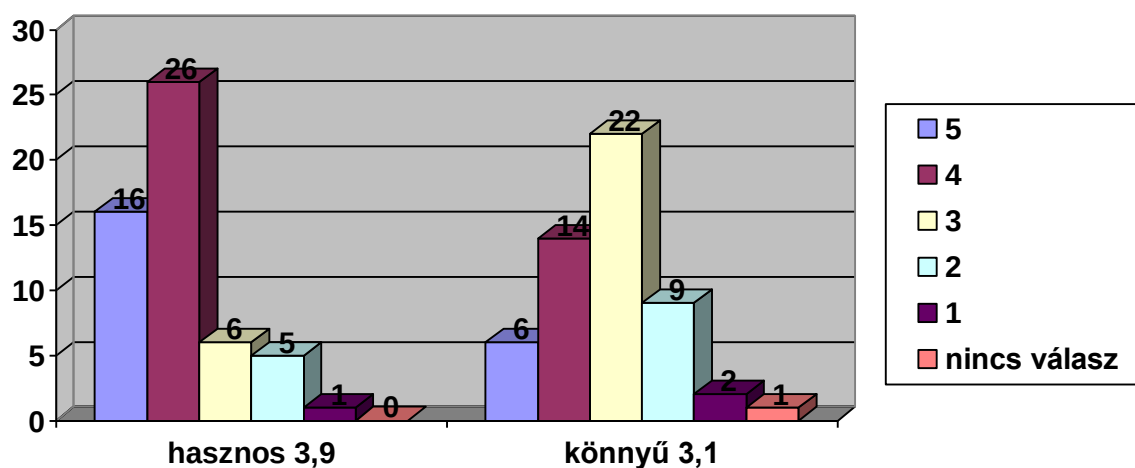
10. ábra	5. osztály		6. osztály		9. évfolyam		10. évfolyam		10. évfolyam (sz.s)*		11. évfolyam		12. évfolyam	
tanulók	28		31		7		7		11		10		8	
kitöltők	26		28		0		7		9		8		6	
Nemek megoszlása	fiú	lány	fiú	lány	fiú	lány	fiú	lány	fiú	Lány	fiú	lány	fiú	lány
	13	13	10	18	0	0	6	1	3	6	3	5	3	3

* szabadsáv: 10. évfolyamon fakultatívan felvehető óra

²³ Köznevelési Információs Rendszer 2011/2012. évi statisztikai adatai az érdi Vörösmarty Mihály Gimnáziumra

A latin hasznossága

Az alsóbb évfolyamra járók többsége érdemesnek tartja a latintanulást (81%), a két osztályból egy válaszmegtagadás mellett mindössze kilencen gondolták azt, hogy felesleges tantárgy. A nyelv hasznosságát tekintve ötös skálán 3,9-re értékelték, nehézségi fokát pedig közepesnek határozták meg (3,1) (11. ábra).

11. ábra

Legtöbben a latin előnyét az újlatin nyelvek elsajátításában és az idegen eredetű magyar szavak megértésében látták, de tizenheten jelölték az orvosi szakmát is, mint ahol lehet kamatoztatni a megszerzett latintudást, vagy a biológust, arborétum vezetőt, és történeoszt is. Volt olyan, aki a nyelv hasznát a „plusz ötös”-ben látta, de akadt olyan kisgimnazista, aki nem talált benne logikát. A legtöbb válaszmegtagadás ennél a kérdésnél volt, aminek egyik oka lehet, hogy nem előre megadott válaszlehetőségekből kellett választani, hanem 2-3 mondatban kifejezni a saját véleményét. Egyes kérdőíveknél „betanult szöveg” jellegű volt a válasz, ami talán annak tudható be, hogy sokszor hallhatták korábban azt, hogy az orvosi pálya és a latin nyelv elválaszthatatlan egymástól.

58 diák mondta azt, hogy latintudását fel tudta használni az iskolában más tantárgyaknál is (12. ábra), leginkább történelem, magyar irodalom és angolórán. 28-an voltak olyanok, akik az élet más területén is hasznát vették a nyelvnek; versenyeken, regények, versek olvasásánál, idézetek fordításánál, épületek, sírkövek, templomok felíratainál, a Harry Potter könyvekben és filmekben, de akadtak olyanok is, akik otthon érdekességeket tudtak elmondani szüleiknek és barátaiknak és könnyebben megértették a latin eredetű magyar szavakat.

Matematika	10	Földrajz	4
Fizika	8	Ének	15
Magyar nyelvtan	15	Testnevelés	2
Magyar irodalom	42	Rajz	11
Történelem	59	Filozófia	4
Társadalomismeret	2	Informatika	6
etika	2	Angol nyelv	33
Biológia	28	Francia nyelv	3
Kémia	6	Német nyelv	22
Egyéb idegen nyelv (román, spanyol)	3	12. ábra	

A kutatás fő célja az volt, hogy megtudjam, mi motiválja a diákokat, valóban céltudatosan választják-e a latint idegen nyelvként? A legtöbben a továbbtanulást jelölték meg okként, mert orvosok, biológusok, történészek vagy jogászok szeretnének lenni. Ezt bizonyítja az is, hogy első helyen 13-an jelölték, tehát a továbbtanulás volt a fő érv a latin mellett. Sokan tartják alpműveltségnek és mellette szól, hogy sok másik idegen nyelv tanulását alapozza meg. Harmadik – negyedik tényezőként pedig a tanár személye volt meghatározó, ahogy a 13. ábrán is látható, a rokonszenves tanár 11 diákot erősített meg abban, hogy a latint válassza, de fontos, hogy ez rangsorban csak a 2-3. tényező volt. Tehát elsősorban senki nem a tanár miatt kezdett el latinul tanulni a gimnáziumban. Heten döntöttek a latin mellett, és ebből hárman első helyen azért, mert nem szeretnek szóban megnyilvánulni és holt nyelvisége miatt nem kell attól tartaniuk, hogy latinul kell beszélgetni az órákon.

Miért választottad a latint?

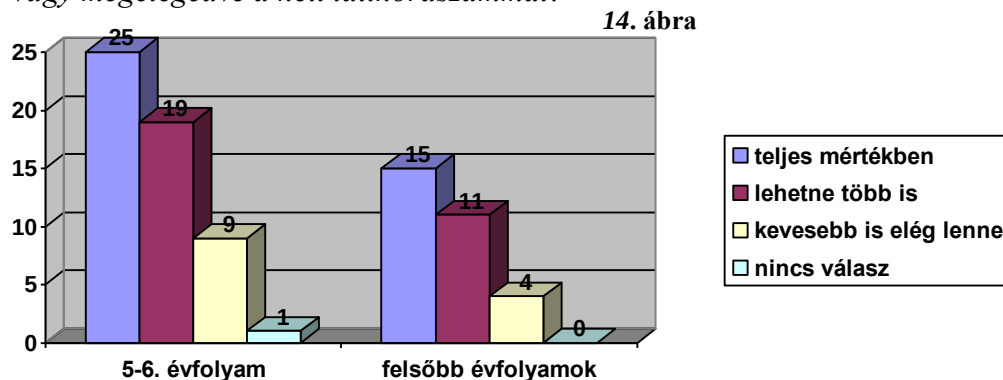
13. ábra

Állítás	Összesen	1. helyen	2.	3.	4	5	6
Korábban is tanulta és megtetszett	1	0	0	1	0	0	0
Holt nyelv, az írásbeliségre épül (nem kell rajta beszélgetni)	7	3	1	1	1	1	0
Könnyű nyelvnek tartja	4	0	0	1	2	1	0
A családja is tanult latinul	2	0	1	0	1	0	0
Alapműveltség	16	6	3	4	3	0	0
Szükséges a továbbtanuláshoz	23	13	4	3	1	2	0
Segítséget nyújt a többi latin alapú idegen nyelv elsajátításához	16	5	3	4	1	3	0
Tanár miatt	11	0	3	3	4	0	1
Latinból szeretne érettségizni	8	1	5	1	0	0	1
Kiegészíti a tanulmányokat (régik idők embere, események, épületek stb.)	8	1	4	2	1	0	0
Egyéb	3	1	2	0	0	0	0

Latinórák

A latinórák heti száma évfolyamonként eltérő. Az ötödikesek kettő, a hatodikosok egy, második választott idegen nyelvként 9-12 évfolyamokon három órában tanulnak latint, míg szabadsávon heti egy alkalommal, de két órában foglalkoznak a nyelvvel a diákok. Az óraszámra vonatkozó kérdésből kiderült, hogy a tanulók többsége egyetért ezzel a rendszerrel, de 35%-uk elfogadná, ha több órában tanulhatnának (14. ábra).

Mennyire vagy megelégedve a heti latinóraszámmal?

A „Ha te dönthetnél, gimnáziumokban kötelezővé tennéd a latin oktatását?” kérdésre 53-an válaszoltak igennel, legtöbbször a jelenleg is érvényben lévő ötödik és hatodik évfolyamokat jelölték meg javaslatként (15. ábra), érveket viszont pro és kontra soroltak a válaszadók, ami a 16. ábrán látható.

15. ábra

5. évf.	6. évf.	7. évf.	8. évf.	9. évf.	10. évf.	11. évf.	12. évf.
34 diák	35 diák	28 diák	29 diák	27 diák	25 diák	16 diák	11 diák

16. ábra

✓ „a későbbiekben még szükség lehet rá, érdemes tanulni”
✓ „műveli, okosabbá teszi a gyerekeket”
✓ „később már késő lenne tanulni”
✓ „ne tűnjön el a nyelv, műveltséget ad”
✓ „a gimnáziumi történelemoktatás szerves része”
✓ „nyelvek alapja”
✗ „mindenki maga döntse el, hogy szeretne e latint tanulni”
✗ „nehéz és már nem lehet az életben hasznosítani”
✗ „mert holt nyelv”
✗ „nem kell, hogy minden gyereknek legyen a bizonyítványában egy 3-as”
✗ „elveszi az időt és erőt más fontosabb tárgytól”

A latin nyelvről és hasznosságáról a történelem során szintén hasonlóképpen oszlottak meg a vélemények. Már Mária Terézia idejében többen a reális tárgyak alárendeltségére hivatkozva problémának érezték (pl.: Mikes Kelemen tanítványa, Mária Terézia tábornoka, Orczy Lőrinc), hogy túl sok ideig (8-9 évig) kell a diákoknak a latin nyelvet, az üres memorizálást tanulni, ahelyett, hogy „más egyéb hasznos tudományt”, mesterséget tanulhatnának, ami hasznot hozna az országban. (Borzsák, 1990:13)

„Érdemes-e vajjon, hogy kilenc esztendő
Gyermek deák nyelvért veszítse az időt,
Kijövének ne tudjon, hanem csak veszendőt?”
(Orczy Lőrinc: Álom a tudományoknak jobb rendben való intézkedéséről. 1760)

A művelt szerzők panaszai között szintén a latin túlhajtása volt a legerősebb érv: „Mi hasznát veszi annak gazda, mesterember, a földműves paraszt? Csak az tanulja, aki pennájával keresi majd a kenyerét!” (Borzsák, 1990:17) Ez az állítás összecseng a válaszadók olyan mondataival, mint a „mindenki maga döntse el, hogy szeretne e latint tanulni” vagy a „tanulja az, aki orvos vagy jogász szeretne lenni”.

Egy válaszadó ellenérvének: „*nehéz és nem lehet az életben hasznosítani*” egyik oka a latin nyelvtan nehézsége lehet. Borzsák Johann Heinrich Vossra hivatkozva azt írja, hogy „*a latintanítás ne merüljön ki a nyelvtanban, hanem elsősorban a klasszikusok gyümölcsöző olvasását tűzze ki céljául.*” (Borzsák 1990:21) Azonban Fáy András szerint „*a klasszikusok megerőltető memorizálása nem az önálló szellemi tevékenységre való nevelést szolgálja, és nem segíti a tanulókat abban, hogy olvasmányaikat értsék is, így megtalálják benne a szépséget.*” (Borzsák, 1990:19) Vagyis gyermekfejjel még nem biztos, hogy megértik a hasznosságát és úgy értik a művek szépséget, ahogy tanáraik szeretnék, így később sem fogják kezünkbe venni a klasszikusokat. Ezeket a szövegeket attól sem fogják jobban megkedvelni a gyermekek, ha azokban verslábakat és egyéb alakzatokat keresgélnek irodalomórán.²⁴ Nem az a cél, hogy egyformán értsék a diákok Vergiliust, hanem hogy vigyenek belőle valamit, amit tudnak saját életükre alkalmazni. (Borzsák, 1990:51) A latinórák és a latin műveltséggel kapcsolatos fejezetek az egyes tantárgyakban elérhetik a kívánt hatást, ha a gyermekben kialakul a megfelelő motiváció.

A latint érdemes tanulni, mert „*műveli, okosabbá teszi a gyerekeket*” és a „*nyelvek alapja*” általános érveket Miklós László A tudomány és nyelvtanítás helyes összeköttetéséről című iratában (1826) támasztja alá azzal, hogy a gimnázium a klasszikus nyelvek tanulmányával egyesíti a reális tudományokat. Megszilárdítja az emlékezőképességet, rendszeres munkára szoktat, logikus gondolkodásra és a helyes szó- és írásbeli előadásra nevel, de a nyelvtanulás észcsiszoló szerepe is jelentős. (Borzsák, 1990:20)

Kármán Mór szintén a latin hasznossága és így tanítása mellett érvelt. Szerinte amellet, hogy a latin irodalommal való foglalkozás jó hatással van az erkölcsre, tartalmi és formai hatásának ismerete nélkül nemzeti irodalmunkat sem ismerhetjük meg. Azt vallotta, hogy a tudományszakok eredményes műveléséhez eredetiben kell olvasnunk a régebbi latin forrásműveket. A latin ismerete megkönnyíti az idegen nyelvek tanulását és az eltérések tudatosításával anyanyelvünk alaposabb megismerésében is segítséget adhat. Borzsák szerint viszont a magyar és a latin egyidejű tanulása zavaró lehet alsó tagozatban. Úgy van értelme a két nyelv összehasonlításának, ha a gyerekek anyanyelvi tudata már megszilárdult, így beszédmódjuk az idegen formák hatása alatt sem válik idegenszerűvé, helytelenné. Kármán úgy gondolta, hogy az igazán művelt embernek azért is kell tudnia latinul, hogy az

²⁴ Nemesi Attila László egyetemi tanár szerint a mondat- és gondolatalakzatok sokkal jobban megérthetők a diákok számára mai példákkal (pl.: dalszövegek, beszédek), mint klasszikusokkal. Például a metafora irodalmi szövegekkel való tanításának következménye az lesz, hogy a gyerek nem érzi magáénak, így száraznak, unalmasnak fogja érezni a tananyagot. (Nemesi Attila László, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Beszédtudományok előadás 2012. szeptember 10.)

olvasmányaiban vagy a beszéd közben előforduló idegen kifejezéseket megértse. (Borzsák, 1990:45-46, 56)

Vekerdi Béla, a debreceni református gimnázium matematikatanára főként Kármán Mór erkölcsi neveléssel kapcsolatos érveit kérdőjelezte meg. Ellenpéldái az erkölcsiségre a testvérgyilkos Romulus, az anyagyilkos Nero és az apagyilkos Brutus voltak. Az anyanyelven való nevelést fontosabbnak tartotta annál, hogy egyes személyek becsületességéről latin nyelven értesüljenek a diákok. *„Ha bizonyos eszmék csak az eredeti nyelven érvényesíthetnék jellemfejlesztő és erkölcsnemesítő hatásukat, miért nem zsidóul olvashatjuk az ó-, illetőleg görögül az újszövetséget?”* Szerinte arra kell megtanítani a tanulókat, hogy más népek szellemi életét össze tudja vetni a magyarral. (Borzsák, 1990,46-48)

Az általános érveken túl megfontoltabb és személyes jellegű állításokat is felsorakoztattak az alsóbb évfolyamos válaszadók a kötelező latin mellett és ellen. Az viszont egyértelmű, hogy a jegy és az eredmény-centrikusság már ötödik-hatodikos korban is meghatározó, ahogy korábban a latin előnyét a plusz ötösben lelte valaki, most a hátránya is ebben, illetve a hármas osztályzatban rejlik. Somfai tanár úr az utóbbi 10-15 évben kialakult tendenciaként értelmezi ezt a jelenséget.

Általános, ki nem mondott elvárás, hogy az iskola mint szolgáltató vegye figyelembe a szülők igényeit az oktatás kialakításában. Benőné Hegyi Amália szavaival élve az iskola már nem a kultúra fellegvára, hanem „szolgáltató”.²⁵ A szülők azt várják, hogy alapos tudással rendelkezzen a gyermek a felvételi tárgyakból, akár egyoldalú megterheléssel is. (Falus, 2003:141) Például az angol nyelv praktikussága, gyakorlatilag mindennapi használata miatt a társadalomban tért hódít, amely szülői igényeknek eleget kell tennie az iskolának. Így a latin tantárgy tanításának lehetőségét gyakran ezek a helyi igények korlátozzák.²⁶ Mi sem bizonyítja ezt jobban az érdi gimnáziumban, hogy az alsó évfolyamok egyikének szükségszerűen csökkentették a heti latinórák számát, hogy beleférjen az órarendbe az informatika tantárgy tanítása is.

Megállapítható, hogy ma a teljesítmény a legfontosabb elvárás, nem pedig a személyiség és a jellem fejlődése, hiszen az iskola és így a tanár hivatalos minősítése azon múlik, hogy mennyien tanultak tovább adott intézményből és szakon vagy milyen helyezést érnek el a tanulmányi versenyeken. Vagyis a teljesítmény-központú társadalmi értékrend főként az intellektuális teljesítményt ismeri el. Kotschy Beáta szerint igen erős pedagógiai

²⁵ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

²⁶ U.o

elhivatottság kell ahhoz, hogy valaki ezen elvárásokon túli tudást, értékrendet, emberséget is át tudjon adni a gyerekeknek. (Falus, 2003:141)

Somfai István megállapítása, hogy a túl sokféle való kényszerű megfelelés szétforgácsolja a diákokat. Általánosan tapasztalja, hogy nem rendszeresen, hanem dolgozat-centrikusan készülnek a gyerekek az órákra. Így könnyen összesűrűsödik a megtanulandó anyag, ami alól hiányzással, szülői igazolással akarnak kibújni a tanulók. A feladatoktól való menekülés, kiskapu keresése pedig hosszútávon akár jellemhibává is válhat. Ennek elkerülésére igyekszik rugalmas lenni a dolgozatok időpontját illetően, egy héttel korábban bejelenti, megbeszéli a feladattípusokat, hogy időben tudjanak készülni a gyerekek.

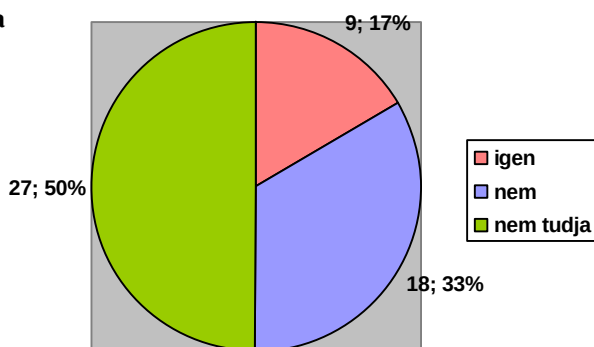
Az 5.E-ben megfigyelt órán éppen egy ilyen eset állt elő. Az előző javító dolgozat jegyeinek megbeszélése után – lehetőség volt arra, hogy a diákok ne kérjék a jegyet – példákat gyakoroltak a következő tudáspróba feladattípusaihoz, ami öt mondat fordításából, és a szövegben aláhúzott szavak nyelvtani tulajdonságainak leírásából fog állni. Külön felhívta a figyelmet arra, hogy mi nem lesz benne a dolgozatban, és elmondta, hogy a pluszfeladatban a római ház részeit kell majd felsorolni öt pontért latinul és magyarul. Praktikus tanácsként megjegyezte, érdemes hetet megtanulni, hogy biztosan meglegyen az érte járó pont. Réthy Endréné szerint ez problémát is felvethet, mivel *„a tanulók az iskolai évek során hozzászoknak ahhoz, hogy adott típusú feladatok esetében milyen megoldást várnak tőlük, ezáltal a feladatok nem mindig jelentenek kihívást számukra.”* (Falus, 2003:236)

A vizsgált tárgyból írt dolgozatokban szorgalommal elérhető a közepes, a nyelvtannal pedig az ötös – mondta Somfai István. Nem célja a buktatás, hanem a latin nyelv megszerettetése. Ezért „nem reménytelen elérni a kettest, de a jobb jegyért meg kell küzdeni”. Talán ennek a nevelési szándéknak köszönhetően, de nem jellemző tömeges hiányzás az óráiról, amit alátámaszt az is, hogy a kérdőívezés napján összesen heten hiányoztak a hat csoportból.

A jövőre nézve az alsóbb évfolyamos válaszadók 50%-a még nem tudja, hogy folytatni fogja-e a nyelvet a későbbiekben, egyharmad részük elhatárolódik a további latintanulmányoktól, de kilenc diák szívesen folytatná tanulmányait kilencedik osztálytól. (17. ábra)

Ha nem lesz kötelező a latin, folytatni fogod a nyelv tanulását?

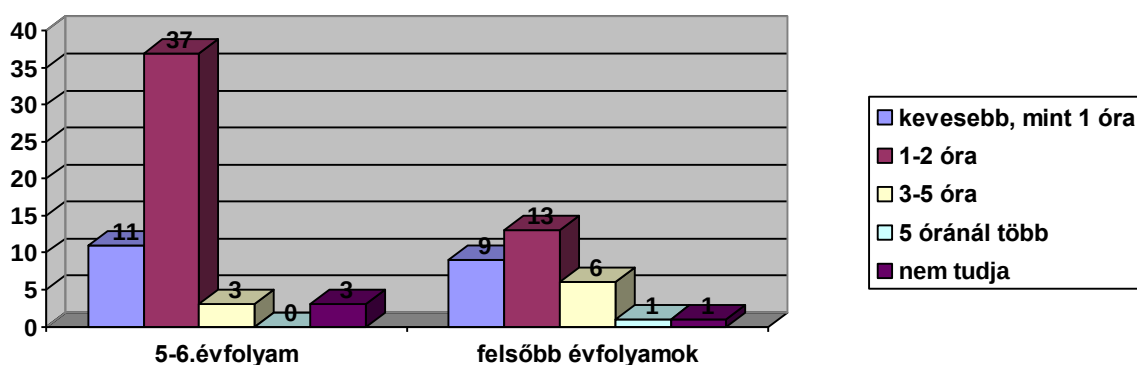
17. ábra

A felsőbb évfolyamosok 83%-a (25 tanuló) újra a latint választaná második, illetve harmadik idegen nyelvnek, ha most kellene döntenie. Az ok a nyelv szeretete, hogy nem csalódtak az elmúlt években és beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Volt olyan, aki idő közben szerette meg a latint. „Élvezem az órákat és szerencsésnek tartom magam, hogy lehetőségem van tanulni.” – írta egy lány. Akik nem választanák újra, többnyire azért változtatnák meg döntésüket, mert már nem szükséges a továbbtanulásukhoz vagy túl nehéznek bizonyult a nyelv az elmúlt évek során. Többen írták, hogy jobban átgondolnák a választást, fontosabbnak tartják, hogy élő idegen nyelvet tanuljanak és csak harmadik nyelvként vennék fel a latint. Egy szabadsávos fiú azonban az idő miatt esne gondolkodóba: „Sok új dolgot megtanultam, de mivel ez a harmadik nyelvem, nincs sok időm készülni az órákra.”

Mindkét csoportra igaz, hogy az iskolán kívüli latintanulásra hetente átlagosan 1-2 órát fordítanak (18. ábra), aminek nagy részét fordítással és szótanulással töltik. A latinórákat ötös skálán összességében 4,3-ra értékelték.

Iskolán kívül hetente mennyi időt fordítasz a latinra? 18. ábra

„Minden egyes tanár minden egyes órán külön egy speciális világot teremt, melynek elemei mindig szituációba ágyazottak és egymáshoz kötöttek.” (Falus, 2003:222) A megfigyelt latinórák alapján elmondható, hogy vidám hangulatban, a két kisgimnazista osztály kivételével családi keretek (4-10 fő/tanóra) között teltek az órák, ami a diákok szempontjából szerencsésnek mondható, mert így több lehetőségük van az egyéni problémák, felvetések megbeszélésére és hatékonyabb a tanulás. De fontos, hogy a tanulók különbözősége miatt nem lehet egységes sémákat alkalmazni minden osztályra (csoportra), ami a tanárt folyamatos kreativitásra ösztönzi. (Falus, 2003:223) Ez a különböző évfolyamok óráin látható volt, a csoportot alkotó gyerekektől (korosztály, latintudás szintje, pillanatnyi lelki állapot, hozzáállás) függött például a feladat megoldására szánt idő.

Jellemzően sokat kérdeztek a tanulók. Interaktivitás tekintetében a felsőbb évfolyamokon kivétel nélkül beszélgetésszerűek voltak az órák (de nem „bekiabálósak”) a kis létszám miatt, ahol a tanulók jelentkezés nélkül válaszoltak a feltett kérdésekre, mindenki aktívan részt vett a munkában. A tanár csak akkor szólította fel a diákokat, amikor érezhetően sokáig szerepelt egy tanuló. A tizenegyedik évfolyamon volt egy visszahúzó lány, akit Somfai István, hogy jobban bevonjon az órába, többször szólított fel, de ez érezhetően sem volt erőltetett.

Minden órán többször elismételte a tanár a helyes válaszokat és mindig volt visszacsatolás a korábbi anyagokból az aktuális tananyaghoz kapcsolódva, mivel a fogalmi rendszerek kiépülése nem hierarchikus, hanem átfedések sorozatán keresztül történik. (Falus, 2003:227). A mondatok lefordításánál folyamatos következtetésre ösztönözte a diákokat úgy, hogy egyes esetekben kötötte valamilyen képhez az adott szót. Egy-egy kifejezést közmondásokhoz kapcsoltak, de például az érc szó megtanulása kapcsán kitért a pénzre, fémpénzre és ásatásokra, amiből következtetni lehet a régi emberek életmódjára is. A diákokban jellemzően kialakulhatnak tévképzetek egyes szavakhoz kapcsolódóan, amik a képzés folyamán fokozatosan megszűnnek, de ugyanígy újra ki is alakulhatnak, ezért fontos az ismeretek folyamatos pedagógiai kontrollja – írja Réthy Endréné (Falus 2003:227) Csak azokat a szavakat íratta ki a füzetbe, melyeknek többjelentése van és erre mindig külön felhívta a figyelmet. Több órán is előkerült a történelem, tizedik évfolyamon a Rákóczi-szabadságharc mottójából vezetett le egy szót Somfai István. Amelyik kérdésekre nem tudtak válaszolni a diákok, ott megpróbálta rávezetni őket, így kivétel nélkül mindig megszületett a helyes megoldás.

Réthy Endréné megfogalmazásában sokszor a várt tanulási siker azért nem következik be, mert a tanulók nem tudnak tanulni, ezért a tanár feladata többek között az is, hogy

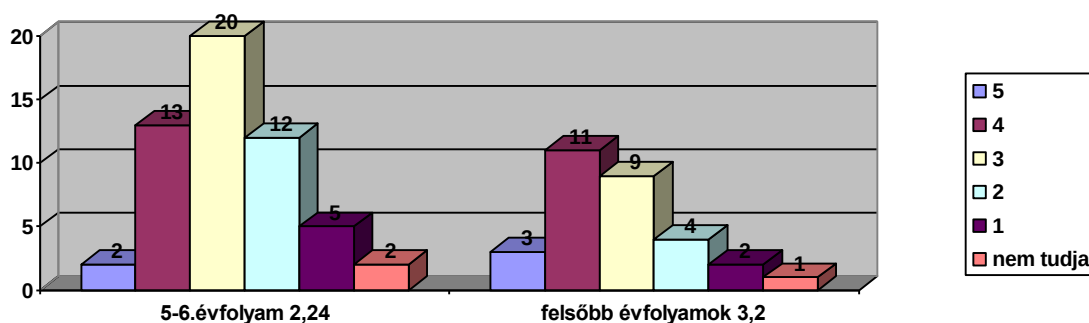
formálja a tanulási tevékenységet. (Falus 2003:227) A megfigyelt órák alapján feltételezhető, hogy a tanulás megtanításának legfontosabb fázisai teljesültek, ami szintén hozzájárulhatott a diákok motivációjának és céltudatosságának kialakulásához. A tanulási motiváció megléte azért is fontos, mert irányítja és integrálja az egyén tanulási tevékenységét. (Falus 2003:227-228) Somfai István ismerte a tanulók egyéni és az osztályra, csoportra jellemző általános tanulási módszereket, amiket az órák – főként a dolgozat megbeszélése – során próbált szélesíteni, többféle tanulási stílust a gyerekek elé tárni, ösztönözve őket arra, hogy ne dolgozat centrikusan, hanem óráról órára készüljenek. A tanulás pszichológiai feltételeit főként a tanulásra való ráhangolódással teremtette meg, de az órákon megfigyelhető volt a tanulóknak egyfajta optimális sorrendje, ami kivétel nélkül összekapcsolódott az olvasott szövegek vagy nyelvtani szabályok lényegének összefoglalásával és a kulcsszavak elmagyarázásával

A nevelő szándék is megmutatkozott az órákon. A tanár a kishitű lányokat próbálta leszoktatni arról, hogy minden mondatukat úgy kezdjék: „*lehet, hogy rosszat mondok*” vagy „*lehet, hogy rosszra gondolok*”. Tizenkettedik évfolyamon csak a négy érettségizővel gyakoroltak vizsgafeladatokat, de a csoport többi tagjának, ha nem a latinnal, akkor kötelezően érettségi tárgyakkal kellett foglalkozniuk, ami ezen az órán a történelem tételek kidolgozása volt. Észrevehetően gyakran használt dicsérő és figyelemfelkeltő szavakat: *Vigyázz! Helyes. Kiváló!* Ötödik évfolyamon is érezhető az ösztönzés. Egy lány a felszólításra megszeppent, de Somfai tanár úr azonnal reagált a szituációra: „Te mindig szoktat tudni.” majd rávezette a helyes válaszra. Amikor egy fiú nem jó választ adott, akkor ezt mondta: „Eltévesztetted, de jót akartál mondani.” és elismételte a jó megoldást, hogy az rögzüljön.

Az osztályozás módja szintén évfolyamonként eltérő, de a legtöbben egész éves alapján év végi osztályzatot kapnak. Emellett szóbeli értékeléssel, szabadsávon pedig osztályozóvizsgálattal lehet hivatalos jegyet, értékelést szerezni latinból. A diákok többsége közepesen szigorúnak érzi a latintudás értékelését (19. ábra), de a tanárakkal és felkészültségével szinte maximálisan elégedettek voltak. (20-21. ábra)

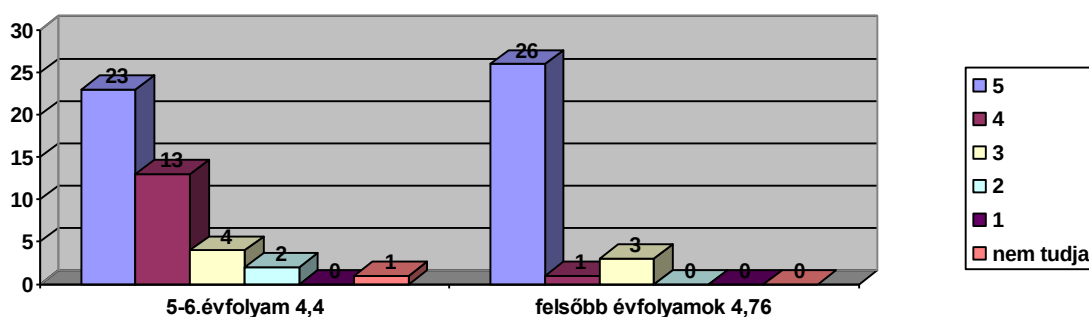
Mennyire szigorú az értékelés?

19. ábra

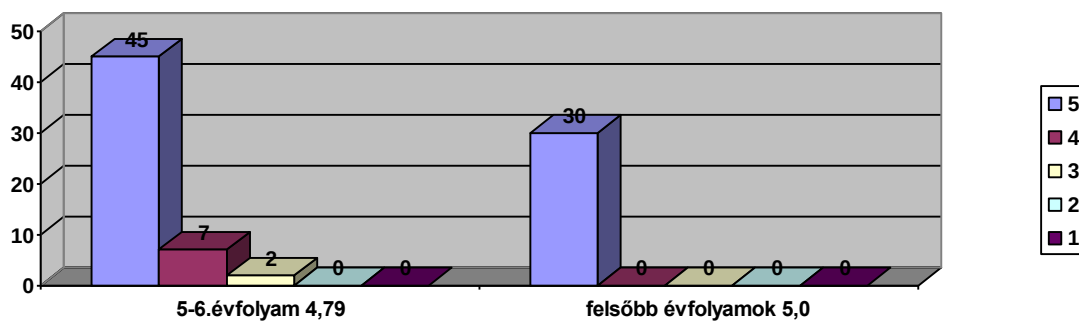
Mennyire vagy elégedett a latintanároddal?

20. ábra

Mennyire tartod felkészültnek tanárodat az órákra?

21. ábra

A „*Non scholae, sed vitae discimus*” mondatot ötödik hatodik évfolyamon 47-en fejtették meg, ketten adtak helytelen választ, öten pedig kihagyták. A felsőbb évfolyamokból egy válaszmegtagadást leszámítva mindenki tudta a mondat jelentését, amit azért tartottam fontosnak megkérdezni, mert Somfai tanár úrról tudva levő, hogy sokszor ismételi a mondatot, miszerint „*Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk.*”

Érettségi és nyelvvizsga

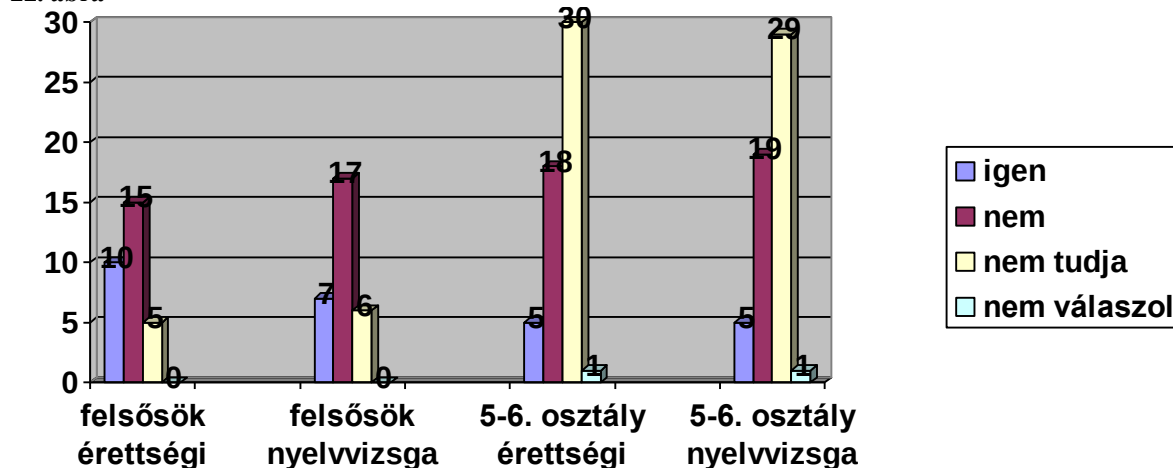
Először 1997-ben tettek érettségi vizsgát latinból az érdi gimnáziumban. Évente átlagosan 3-4 diák vállalkozik a vizsgára, ami azt jelenti, hogy eddig körülbelül 50-en érettségiztek Somfai tanár úr diákjai közül. A gimnazisták nagy része, körülbelül 80%-a kapott jelest, többen (kb. 20%) hatodik, hetedik tárgyként is választották, mert szerették a nyelvet. Sikerességét bizonyítja, hogy hármasnál rosszabb jegy egy esetben sem került a bizonyítványokba.

A kétszintű érettségi bevezetése (2005) óta emelt szinten tizenöten vizsgáztak, kettő kivételével mindenki jelesre, ami automatikus nyelvvizsgát is jelentett egyben. További 40 diák pedig (a 13 emelt szintűn kívül) nyelvvizsgát tett latinból. 2012-ben a végzős évfolyamból négyen jelentkeztek latin érettségi vizsgára, közülük ketten közép, ketten emelt szintre. A tanár úr szerint többnyire tisztában vannak a diákok a latintudásukkal, de úgy gondolja, hogy idén két diák esetében nem a megfelelő szintre jelentkeztek (az egyik középszintre jelentkezett lány alulbecsüli magát, egy fiúnak pedig erősnek érzi az emelt szintet).

A megkérdezett felsőbb éves diákok közül (beleszámolva az idén érettségizőket is) 10-en tervezik az érettségit, 15-en nem, és 5-en még nem tudják. (22. ábra) A nyelvvizsgától már többen határolódtak el, mindössze heten gondolkodnak rajta. Ötödik-hatodik évfolyamon, ahogy sejteni lehetett, 55% még nem tudja jövőbeli szándékát, de érdekesség, hogy öt kispimnazista jelenleg úgy gondolja, hogy nyelvvizsgát és érettségit is tesz a tárgyból, ami megítélésem szerint magas számnak tekinthető (9%).

Tervezed, hogy érettségit/nyelvvizsgát teszel majd latinból?

22. ábra

Benőné Hegyi Amália latin tantárgyszakértő úgy tapasztalta, hogy a tanulók szívesen választják a latint érettségi tantárgyként, ami szerinte a kétszintű érettségi vizsgarendszerben sem változott.²⁷ Mindezt alátámaszthatja, hogy az érdi gimnáziumban több diák hatodik, hetedik (választott) tárgyként is érettségit tett latinból. Azonban a tantárgyszakértő által hivatkozott országos statisztikák azt mutatják, hogy ez a feltevés nem állja meg a helyét országos viszonylatban: „Míg 1994/95-ben 1178 tanuló érettségizett latinból, az érettségizők összlétszámának 1,2%-a, addig 2001/2002-ben már csak 650 diák érettségizett, ami az összlétszám 0,9%-a.”²⁸ Dr. Gesztesi Enikő által ismertetett adatok alapján (2005, 2007) az érettségizők aránya növekedett (550 diákról 616 főre), de a tantárgyszakértő szerint ez a szám folyamatosan csökken és csökkenni fog, mivel az egyetemek már nem várják el és nem is jutalmazták a latin érettségit.²⁹ Az érdi gimnáziumban az elmúlt évekhez képest nem mutatható ki jelentős növekedés vagy csökkenés a latinból érettségi vizsgát tevő diákok számát illetően. Az évente átlagosan 3-4 érettségiző diákszám kiegyenlítettnek mondható.

A felsőoktatásban a hallgatóknak lehetőségük van arra, hogy előképzettség, latin előismeret nélkül jelentkezzenek és járjanak például latin szakra. Vagyis az egyetemek nem várják el a latin szakra jelentkezőktől a latin érettségit, azonban a jogtudományi egyetemek szóban igénylik a latintudást. Az előtanulmányok megbecsültsége az orvosi és gyógyszerészeti egyetemeken sem motiváló, ahol kötelező latint tanulni. Pedig az orvosi pálya presztízse növekszik. Míg korábban bizonyos ideig tartó latintanulásért, érettségéért pluszpontot kapott a felvételiző több felsőoktatási intézményben, ma már nem fogadják el a korábbi latin tanulmányokat, de mentességet sem lehet szerezni a latinnal kapcsolatos egyetemi tanulmányok alól.³⁰ Vagyis a felsőoktatásban a legtöbb esetben nem jutalmazták a középiskolai latintanulást (érettségit, nyelvvizsgát), a hallgató csupán a tanulásra fordítandó időn spórolhat.

A középfokú nyelvvizsgát sem igényli a legtöbb egyetem. Plusz pontok még járnak érte, de a diploma megszerzéséhez már nem tudják felhasználni a tanulók. Ennek oka, hogy a latin nem élő nyelv, a diploma megszerzésének feltétele pedig a legtöbb szakon B2 típusú államilag elismert nyelvvizsga egy élő idegen nyelvből. A nyelvvizsga jelentősége így csökken, s mivel a felvételi során korábban 50, az új számítási rendszer alapján³¹ maximum

²⁷ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály
http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

²⁸ U.o.

²⁹ U.o.

³⁰ U.o.

³¹ Felvi.hu (elérhető az interneten:

http://www.felvi.hu/felveteli/jelentkezés/felveteli_tajekoztato/FFT_2013K/2_menetrend_es_szabalyok/25_ponts

40 pont járhat a nyelvvizsgá(k)ért (középfokú 28 többletpont, felsőfokú 40 többletpont), ezért a diákok nem motiváltak a második nyelvből szerzett nyelvvizsgára.³²

Tanulmányi versenyek

A vizsgált mintában ötödik és hatodik évfolyamon még senki sem indult tanulmányi versenyen, de a felsőbb évfolyamosok 50%-a már igen. A latint tanulóknak több lehetőségük van arra, hogy kipróbálják magukat koruktól és latintanulmányaiktól függően.

Az Ókortudományi Társaság szervezésében minden évben megrendezik az Ábel Jenő fordítóversenyt azoknak a diákoknak, akik második éve tanulják a latint. A kétfordulós versenyen két kategóriába lehet nevezni: majores (gimnáziumi évfolyamok) és minoris (általános iskolások). Az érdi iskola történetében először 1996-ban volt induló, azóta minden évben vannak jelentkezők és az országos döntőbe jutók is. Közel száz gyereket hívnak a második fordulóra, kétszer volt olyan, hogy az iskolából egyszerre öten is az országos döntőbe kaptak meghívást. Somfai tanár úr büszkén emlékezik vissza egyik osztályára, ahonnan négy továbbjutó is volt ezen a versenyen. Ők a „kötelező” latinórák után nem akarták abbahagyni a nyelvet, és hetedik osztályban heti egy órában folytatták annak tanulását.

Benőné Hegyi Amália adatai alapján azt látjuk, hogy a fordítóversenyen az 1996/97-es tanévben mintegy 70 iskolából 886 tanuló vett részt az első fordulóban, majd ez a szám pár év elteltével 105 iskolára és 1282 tanulóra nőtt az 1999/2000-es tanévre, azonban a 2006/07-es tanévben ismét csak 852-en indultak, mindössze 63 iskolából. Ez a tendencia a tantárgy iránti érdeklődés visszaesését támaszthatja alá.³³

Az idősebb diákok nemzetközi versenylehetősége az évente megrendezett arpinói Cicero-fordítóverseny Olaszországban, amin Magyarország 1986 óta vesz részt. (Kezdetben 6-12 versenyzővel, 1998 óta 14 tanulóval és 3 kísérőtanárral.)³⁴ Benőné Hegyi Amália visszaemlékezése szerint hétszer került magyar versenyző az első húsz helyezettbe, ebből ötször az első tíz közé. 1995-ben volt először, hogy magyar győztest hirdettek a közel 600 versenyző közül.³⁵

23. ábra

[zamitasi_modszerek/251_alapkepzes_egysegos_osztatlan/2515_kotelezo_tobbletpontok](#) (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.))

³² Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

³³ U.o.

³⁴ U.o.

³⁵ U.o.

Az elmúlt években az érdi gimnázium is delegált versenyzőket a diákolimpiai csapatba, mivel országos helyezést értek el az Ábel Jenő fordítóversenyen. Ez azért is kiemelkedő, mert az első negyven helyezett diákból választják ki azt a 10-14 fős diákolimpiai csapatot, amelynek tagjai részt vehetnek a nemzetközi arpinói Cicero-fordítóversenyen, amit minden évben május elején rendeznek meg Cicero szülővárosában. Erre a válogatóra eddig öten kaptak meghívást az érdiek közül és ketten kijutottak Olaszországba. Somfai tanár úr elmondása alapján ezek a sikerek motiválják és megerősítik abban, hogy a nyelv szeretetével is érdemes még tanítania, mert erre a versenyre nem lehet eljutni tanári felkészültség nélkül, ezért különösen büszke tanítványaira. A verseny ezen szakaszában már nincs eredményhirdetés, hiszen az olaszok és belgák előnye behozhatatlan lenne anyanyelvükből fakadóan, itt a nyelv népszerűsítése és a találkozás a lényeg.

Az 1980-as évektől latin tantárgyból megrendezett Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen is volt olyan tanítvány, aki bejutott az első tíz helyezett közé, mellette pedig biológiából negyedik lett. Benőné Hegyi Amália szerint a latin OKTV-n való részvétel is csökkenő tendenciát mutat. Az 1996/1996-os tanévben még 118 iskolából összesen 890 diák jelentkezett a megméretésre, amivel a latin a nyelvek között a negyedik helyezést érte el, viszont két év múlva, az 1997/1998-as tanévben már csak 727, a 2001/2003-as tanévben alig több mint 600, a 2008/2009-es tanévben pedig 403 tanuló indult a versenyen.³⁶ Az eredmény elismertsége kettős, ma az OKTV eredmény nem váltja ki az érettségit, mint korábban, azonban plusz pontot jelent a felvételinél.³⁷

Az érdi gimnáziumban a latin nyelvvel és római kultúrával kapcsolatos háziversenyeket két-háromévente szoktak rendezni az idegen nyelvi napok keretében, ahol csapatok mérhetik össze tudásukat. Összességében elmondhatjuk, hogy a diákoknak latin tanulmányaik kezdetétől lehetőségük van tudásuk bizonyítására.

³⁶ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály
http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

³⁷ Felvi.hu (elérhető az interneten:
http://www.felvi.hu/felveteli/jelentkezes/felveteli_tajekoztato/FFT_2013K/2_menetrend_es_szabalyok/25_ponts_zamitasi_modszerek/251_alapkepzes_egysegos_osztatlan/2516_kepzesi_teruletek_tobblepontjai (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.))

A kutatás során felmerült problémák

Kisebb mértékben a kérdőíveknel a szövegértés problémája került elő a kutatás során. A kérdőív elején kértem a kitöltőket, hogy a lehetséges válaszokat karikázással jelöljék, valamint a kérdőív során előfordultak olyan kérdések, melyeket csak az előző kérdés függvényében kellett kitölteni. Ennek ellenére több gyereknél előfordult, hogy feltételezhetően nem olvasta végig a kérdést (feladatot), ezért olyan kérdésekre is válaszoltak, amikre a megelőző nemleges válasz miatt nem tudtak volna. Például: 24. *Eddigi latin tanulmányaidat fel tudtad-e használni más tantárgyaknál?* (amennyiben válaszod „nem”, ugorj a 26. kérdésre) De válaszoltak a 25. *Milyen tantárgyaknál vált hasznodra a megszerzett latintudás?* (egyszerre több válasz is megjelölhető) kérdésre.

Szövegértési vagy a kérdőívkészítő megfogalmazási problémáját sejtet egyes az *Eddigi latin tanulmányaidat fel tudtad-e használni az élet más területén?* kérdésre adott válaszok, melyre tantárgyneveket sorolt néhány válaszadó. Az esetleges szövegértési probléma nem befolyásolta jelentősen a kapott eredményeket. Ennek oka, hogy az értékeléskor nem vettem figyelembe azokat a kérdéseket, amelyekre az elvárton felül válaszoltak a diákok, valamint, hogy a válasz jelölését érintő félreértés (karikázás-aláhúzás) a következetes használat és a manuális feldolgozás miatt nem okozott problémát.

További problémának tudhatók be a válaszmegtagadások. Ennek oka lehet, hogy az alsó évfolyamok számára készített kérdőív – bár többnyire rövid kérdésekből állt – 36 kérdést tartalmazott, ami a 11-13 éves korosztályt figyelembe véve hosszúnak bizonyult. További ok lehet a dolgozatban már említett egyes kérdéstípusok nem megfelelő megválasztása. Például az 1. sz. melléklet 11. kérdésénél érdekesebb lett volna zárt vagy félig nyitott kérdést alkalmazni, így pontosabb képet kaphattam volna az alsó évfolyamosok véleményéről.

Összefoglalás

Reprezentatív minta alapján megállapítható, hogy a diákok 76%-a a továbbtanulás miatt választja a latint idegen nyelvként, de érettségi vizsgát csak 17% tesz belőle a tizenkettedik évfolyam végén. Ezek alapján a hipotézisem igazolódott, mert az érdi gimnazisták több mint 50%-a céltudatosan választja a nyelvet, de érettségire már nem jelentkezik, aminek egyik oka az lehet, hogy nem minden egyetemen kéri az érettségit latinból. De a megszerzett tudást igen, ezért nem áll teljes összefüggésben a céltudatosság és az érettségi vizsga letétele. A vizsgák letételére vonatkozó motivációra jelen kutatásban nem sikerült adatokat gyűjteni, de a felvételi követelmények alapján feltételezhető, hogy a motivációt befolyásolhatja a nyelv, illetve a tantárgy megbecsültsége. Ez a feltételezés egy újabb kutatás kiindulópontja lehet.

A kutatás hipotézisétől függetlenül felmerült feltevésként megemlítenő a tanárral kapcsolatban, hogy nagy szerepe van a diákok sikeres versenyszereplésében, melyhez elengedhetetlen a tanításra való elkötelezettség. Azonban erre vonatkozóan nem lehet konklúziót levonni, mivel a témával kapcsolatos kérdőívet nem töltöttem ki azzal az évfolyammal, amelyiket nem Somfai István tanította. Terveim között szerepel, hogy ezt a hiányosságot pótolom, így az említett évfolyam kontrollcsoportként is funkcionálhat. A vizsgálat kiterjesztésével céltom, hogy választ kapjak arra, hogy a vélt a céltudatosság összefügg-e azzal, hogy melyik tanár tanítja az adott csoportot.

További hiányosságnak érzem, hogy nem készítettem interjút a négy, aktuálisan érettségiző diákkal, így nem kaptam pontos képet a konkrét terveikről, céljaikról. Ezt jelen formájában pótolni nem tudom, hiszen a diákok már leérettségiztek és a továbbtanulással eldőlt, hogy továbbvitték-e a latint vagy sem. Azonban a kutatás jövőbeli folytatásaként mélyinterjút tervezek készíteni azokkal a diákokkal, akik az érdi gimnázium elvégzése után egyetemen és külön azokkal, akik orvosi vagy jogi egyetemen tanultak tovább. Azt szeretném megtudni ezzel a vizsgálattal, hogy a gimnazistaként felállított célt sikerült-e elérni az egyetem alatt vagy után. Vagyis hogy a kamaszkorban kialakított motiváció elég erős-e ahhoz, hogy végül a kitűzött cél konkrét megvalósításához vezessen.

A téma kutatását érdemes volna évente megismételni az adott intézményben, így kiterjeszteni longitudinális vizsgálattá. Ezáltal nyomon lehetne követni, hogy a már vizsgált mintában a feltételezett céltudatosság a magasabb osztályba lépéssel megtalálható-e, változik-e, amennyiben igen, milyen irányba. Illetve az újonnan belépő válaszadók latinhoz való hozzáállása is fontos adatokat adhat a latin tantárgy általános megítélésére vonatkozóan.

A latin tantárgyról elmondható, hogy a tanítás célja mindinkább a klasszikus műveltség, a kultúrtörténet megismertetése és kisebb mértékben a grammatikai és a nyelvi készségfejlesztő oktatás, ami alapot s háttérrel adhat több párhuzamosan tanult tantárgynak.³⁸ Ennek bizonyítéka a 12. ábrán a történelem tantárgy, amelyről 59 tanuló – a kitöltők 70,2%-a – állította, hogy a tantárgyhoz fel tudta használni a latinórákon szerzett ismereteit, legyen az társadalom-, kultúra vagy nyelvismeret. Azonban Gesztesi Enikő szerint ez nem jelenti a nyelvtan és a szövegolvasás háttérbeszorulását.³⁹ A tantárgyszakértő megállapítását a megfigyelt órák is igazolják, hiszen Somfai István a szövegek közös feldolgozása, megbeszélése közben tért ki a kultúratörténetre, aminek segítségével lehetővé tette, hogy az új szavakat a diákok tudják valamihez kötni, elmélyíteni, így pedig vélhetően könnyebben megjegyezni. A görög-latin kultúra a legtöbb tudományt magába foglalja, legyen szó filozófiáról vagy biológiáról. De saját irodalmunkhoz is fogódzót adhat – például Janus Pannoniushoz - ha ismerjük az akkori kulturális háttérrel, ami a latin nyelvhez és kultúrához kapcsolódik. Vagyis elmondható, hogy átfogó művelődéstörténetet leginkább a latin tantárgy képes közvetíteni az oktatásban.⁴⁰

Kitekintésként elmondható, hogy az összefüggések meglátását csökkenti, csökkentheti a tanulóban az adott évfolyamokon párhuzamosan tanult tantárgyak összehangolásának hiánya, ami a latinnál is megjelenik, de mivel latint nem minden diák tanul, ezért számottevőbbnek mondható a magyar és a történelem tantárgyaknál. Száray Miklós történelem és Pethőné Nagy Csilla irodalom tankönyvei alapján elmondható, hogy bár ötödik és kilencedik évfolyamon az ókorral (történelemben kis kitekintéssel az őskorra) kezdődik a tananyag feldolgozása mindkét tárgyan, azonban az év végére megfelelő tempó esetén irodalomból a francia klasszicizmusig jutnak el a tanulók, míg történelemből csupán a kora középkorig és a magyar államalapításig. A felvilágosodás a gimnáziumi történelemoktatásban a tizenegyedik évfolyamon kerül elő. Ez az időrendi elcsúszás, különbség a következő évfolyamok tananyagában látványosabban növekszik, hiszen a tízedik évfolyam a reformkorszak és a magyar romantika irodalmával zárul, míg a történelem a kora újkori Magyarországgal, a Rákóczi-szabadságharccal. Tizenkettedik évfolyam tankönyveiben található ismét némi együtt járás, hiszen a középiskola utolsó éve teljes egészében a huszadik század irodalmával és történelmével foglalkozik. Tehát a latinra alsóbb évfolyamokban mindenképpen – akár a többi tantárgyat is – alapozó, később pedig kiegészítő tárgyként

³⁸ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály
http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

³⁹ U.o.

⁴⁰ U.o.

tekinthetünk, amely segíthet a már meglévő tudás rendszerezésében és elmélyítésében. Gesztesi Enikő tantárgyszakértő szerint a latin tantárgy által átfogott korszak tanulása során a diákok olyan erkölcsi példákkal találkozhatnak, amik pozitívan hathatnak viselkedésük, személyiségük és jellemük fejlődésére.⁴¹

A tantárgyszakértő úgy gondolja, hogy „*a latin nyelv általános iskolába való bevezetése nagyobb lehetőséget ad a gyerekek nyelvtani képességének fejlesztésére*”, de a tantárgy összetettsége miatt a tárgy nevét „latin nyelv és kultúra” módosítaná. Benőné Hegyi Amália személyes tapasztalata pedig az, hogy az idegen nyelvek és a magyar nyelvtan tanítása is sokkal eredményesebb, hatékonyabb lehet, ha a tanulók rendelkeznek a megfelelő latin alapozással.⁴²

A tantárgy jövőjével kapcsolatban a latintanárok és tantárgyszakértők véleménye megegyezik. Eszerint ha az iskolákból eltűnik a latintanítás, később már nem lehet újraindítani és így az elmúlt húsz év munkája a tárgy megítélése szempontjából kárba vész.⁴³ A lehetőséget pedig minden diáknak meg kellene adni, hogy érdeklődésének megfelelő, a továbbtanuláshoz szükséges nyelvet tanuljon. A középiskolában megszerzendő nyelvi alapokra kellene építenie a felsőoktatásnak, hogy az alapokat ne az egyetemen kelljen megtanulni a diákoknak. (Borzsák, 1990:49) Azonban a latintanítás jövője a tanult emberektől függ. „*Ha lesznek olyan bölcs szülők, értelmes igazgatók, akik ismerik a latin nyelv értékeit, hatását, akkor lesz jövője.*”⁴⁴

⁴¹ Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról. Moderátor: Balogh Mihály http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

⁴² U.o.

⁴³ U.o.

⁴⁴ U.o.

Irodalomjegyzék

Borzsák István 1990. *Kell-e a latin?*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Falus Iván (szerk.) 2003. *Didaktika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Falus Iván 2004. *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.

Fehér Katalin 1998. Reformkori sajtóviták a magyar tanítási nyelvről. *Magyar Könyvszemle*. 151-157. Elérhető az interneten: <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00017/0006-106.html> (utoljára ellenőrizve: 2012. december 27.)

Gloviczki Zoltán 2007. Hogy kerül a latin az asztalra? *Mester és tanítvány*. 16. 40-47. elérhető az Interneten: <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/6694/file/16.pdf> (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

Balogh Mihály (moderátor) 2009. *Kell-e a latin? Kerekasztal beszélgetés a magyarországi latintanításról* elérhető az Interneten: http://www.tanszertar.hu/eken/2009_01/latin_0901.htm (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.)

Pethőné Nagy Csilla 2009. *Irodalom 9*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Pethőné Nagy Csilla 2009. *Irodalom 10*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Pethőné Nagy Csilla 2008. *Irodalom 11*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Pethőné Nagy Csilla 2011. *Irodalom 12*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Pukánszky Béla – Mészáros István – Németh András 2003. *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Budapest: Osiris Kiadó. (7. fejezet A felvilágosodás győzelme. Elérhető az interneten: <http://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/07.01.html> (utoljára ellenőrizve: 2012. december 26.))

Száray Miklós 2006. *Történelem I*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Száray Miklós 2006. *Történelem II*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Száray Miklós 2007. *Történelem III*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Száray Miklós Kaposi József 2006. *Történelem IV*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Mellékletek:

1. sz. melléklet: Kérdőív a kutatásról (5-6. évfolyam)
2. sz. melléklet: Kérdőív a kutatásról (felsőbb évfolyamok)
3. sz. melléklet: Projektterv, a kutatás időbeosztása

1. sz. melléklet:

Kérdőív a latin nyelvről és oktatásáról

1. Mióta tanulsz latint?

_____ éve

2. Mi a nemed?

- Férfi
- Nő

3. Születési éved:

4. A gimnázium előtt korábban tanultál latint?

- Igen
- Nem

5. Szerinted érdemes latint tanulni?

- Igen
- Nem

6. Hányadik idegen nyelved a latin?

- Első
- Második
- Harmadik
- Egyéb:.....

7. Szüleid is tanulták a latint?

- Igen, mindkét szülőm
- Csak az egyik szülőm
- Nem, egyik szülőm se
- Nem tudom

8. Tágabb rokonságodban valaki tanul/tanult latint? (testvér, nagyszülők, unokatestvér stb.)

- Igen
- Nem
- Nem tudom

9. Mennyire tartod hasznosnak a latintanulást? (1=legkevésbé, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

10. Mennyire tartod könnyű nyelvnek a latint? (a többi nyelvhez képest)

1 2 3 4 5

11. Szerinted milyen előnyei vannak a latinnak? (2-3 mondat)

.....

.....

.....

.....

.....

12. Ha már nem lesz kötelező latint tanulni, választott nyelvként folytatni fogod?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

13. Iskolán kívül hetente mennyi időt fordítasz a latinra?

- Kevesebb mint 1 óra
- 1-2 óra
- 3-5 óra
- 5 óránál több
- Nem tudom

A következő kérdések a tankönyvre és a házi feladatra vonatkoznak.

1-5-ig terjedő skálán (1=legkevésbé, 5=leginkább, a válaszokat, x-szel jelöld!)

14. a könyved mennyire						
Kritériumok		1	2	3	4	5
a)	Érthető					
b)	Gyakorlatias					
c)	Esztétikus					
d)	Hasznos					
e)	Használható					
f)	Illusztrált					
g)	Olvasmányos					
h)	Követhető					
i)	Érdekes					
j)	Tartalmaz új információt a számodra					
k)	Pontos					
l)	Ösztönző					
m)	Tanulható					
n)	Külleme praktikus					

15. a házi feladatok mennyire						
kritériumok		1	2	3	4	5
a)	Érthetőek					
b)	Gyakorlatiasak					
c)	Hasznosak					
d)	Követhetőek					
e)	Érdekesek					
f)	Tartalmaznak új információt a számodra					
g)	Ösztönzőek					
h)	Tanulhatóak					
i)	Gondolkodásra serkentőek					
j)	Megoldhatóak					
k)	Igényelnek utánajárást					

16. Hogyan értékeli évközi/év végi teljesítményedet? (Amennyiben válaszod „Egyik sem”, ugorj, a 18. kérdésre!)

- Osztályzattal (1-5-ig)
- Szöveges értékeléssel (megfelelt – nem felelt meg)
- Szóbeli értékeléssel
- Egyik sem
- Mindegyik

17. Mennyire szigorú az évközi/év végi értékelés? (1=egyáltalán nem, 5=nagyon)

1 2 3 4 5

18. Tervezed, hogy érettségit teszel majd latinból?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

19. Tervezed, hogy nyelvvizsgát teszel latinból?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

20. Mennyire vagy megelégedve a latintanároddal? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

21. Mennyire tartod felkészültnek (az órákra) a tanárodat? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

22. Akadtak-e nehézségeid a latintanulással kapcsolatban?

- Igen
- Nem

23. 1-5-ig terjedő skálán (1=legkevésbé, 5=leginkább, a válaszokat, x-szel jelöld!)

a latinórák mennyire		1	2	3	4	5
a)	Érthetőek					
b)	Gyakorlatiasak					
d)	Hasznosak					
e)	Követhetőek					
f)	Érdekeselek					
g)	Tartalmaznak új információkat a számodra					
h)	Pontosak					
i)	Ösztönzőek					
j)	Interaktívak					

24. Mit jelent az alábbi idézet?

Non scholae, sed vitae discimus

- Azért eszünk, hogy éljünk, nem azért élünk, hogy együnk.
- Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk.
- Amit szabad Jupiternek, nem szabad a (kis)ökörne.

25. Eddigi latin tanulmányaidat fel tudtad-e használni más tantárgyaknál? (amennyiben válaszod „nem”, ugorj a 27. kérdésre)

- Igen
- Nem

26. Milyen tantárgyaknál vált hasznodra a megszerzett latintudás? (egyszerre több válasz is megjelölhető)

• Matematika	• Testnevelés
• Fizika	• Rajz
• Magyar nyelvtan	• Mozgókép-és médiaismeret
• Magyar irodalom	• Informatika
• Történelem	• Angol
• Etika	• Német
• Biológia	• Egyéb idegen nyelv,
• Kémia	éspe dig:.....
• Földrajz	• Egyéb tantárgy,
• Ének	éspe dig:.....

27. Eddigi latin tanulmányaidat fel tudtad-e használni az élet más területén?

- Igen, éspe dig:.....
- Nem

28. Összességében mennyire vagy megelégedve a tankönyveddel? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

29. Összességében mennyire vagy megelégedve a latinórákkal? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

30. Összességében mennyire vagy megelégedve a heti (latin)óraszámmal?

- Teljes mértékben elégedett vagyok
- Lehetne több latinóra egy héten
- Kevesebb óra is elegendő lenne

31. Ha te dönthetnél, gimnáziumokban kötelezővé tennéd a latin oktatását? (ha a válaszod nem, ugorj a 33. kérdésre)

Igen, mert:.....

Nem, mert:.....

32. Ha igen, akkor melyik évfolyamon? (egyszerre több válasz is megjelölhető)

• Ötödik	• Kilencedik
• Hatodik	• Tizedik
• Hetedik	• Tizenegyedik
• Nyolcadik	• Tizenkettedik

33. Indultál-e már valaha latin versenyen?

- Igen
- Nem

34. Eddigi latin tanulmányaid során mit tartottál a legnehezebbnek? (legfeljebb 3 válasz jelölhető!)

- Szavak tanulását
- Névszóragozást (declinatio)
- Igeragozást
- Elöljárószók használata (praepositio)
- Módosító-, határozó-, és kötőszók tanulása, használata
- Indulatszók tanulása, használata
- Szövegfordítás
- Egyéb, éspedig:.....

34/2. Ha megjelölted a névszóragozást, azon belül mi okozott nehézséget?

- Nominativus (alanyeset)
- Accusativus (tárgyeset)
- Genitivus (birtokos eset)
- Dativus (részes eset/indirekt tárgyeset)
- Ablativus (határozói eset)

35. Hányadik évfolyamra jársz?

- Ötödik
- Hatodik
- Hetedik
- Nyolcadik
- Kilencedik
- Tizedik
- Tizenegyedik
- Tizenkettedik

Köszönöm kitartásodat, segítségedet!

2. sz. melléklet:

Kérdőív a latin nyelvről és oktatásáról

1. Mióta tanulsz latint?

_____ éve

2. Születési éved:

3. Mi a nemed?

- Férfi
- Nő

4. A gimnázium előtt korábban tanultál latint?

- Igen
- Nem

5. Hányadik idegen nyelved a latin?

- Első
- Második
- Harmadik
- Egyéb:.....

6. Szüleid is tanulták a latint?

- Igen, mindkét szülőm
- Csak az egyik szülőm
- Nem, egyik szülőm se
- Nem tudom

7. Tágabb rokonságodban valaki tanult latint? (testvér, nagyszülők, unokatestvér stb.)

- Igen
- Nem
- Nem tudom

8. Miért választottad a latint? (több válasz is megjelölhető)

- Mert már korábban is tanultam és megtetszett
- Mert holt nyelv, az írásbeliségre épül (nem kell rajta beszélgetni)
- Mert könnyű nyelvnek tartom
- Mert a családom is tanult latinul
- Mert alapműveltségnek tartom
- Mert szükséges a továbbtanulásomhoz (jog, orvos, gyógyszerész, történész)
- Mert segítséget nyújt a többi latin alapú idegen nyelvem elsajátításához
- Mert szimpatikus a tanár, aki tanítja
- Mert ebből szeretnék választott tárgyként érettségizni
- Mert kiegészíti tanulmányaimat a régi idők embereiről, eseményeiről, épületeiről
- Egyéb:.....

8/2 Amennyiben több választ jelöltél meg, rangsorold azokat!

1:	5:	9:.....
2:	6:	10:
3:	7:	11:
4:	8:	

9. Milyen képzésben tanulsz a latint?

- Második választott nyelv
- Szabadsáv
- Fakultáció
- Egyéb, és pedig:.....

10. Iskolán kívül hetente mennyi időt fordítasz a latinra? (a házi feladat is beleszámít)

- Kevesebb, mint 1 óra
- 1-2 óra
- 3-5 óra
- 5 óránál több
- Nem tudom

A következő kérdések a tankönyvre és a házi feladatra vonatkoznak.

1-5-ig terjedő skálán (1=legkevésbé, 5=leginkább, a válaszokat, x-szel jelöld!)

11. a könyved mennyire		1	2	3	4	5
kritériumok						
a)	Érthető					
b)	Gyakorlatias					
c)	Esztétikus					
d)	Hasznos					
e)	Használható					
f)	Illusztrált					
g)	Olvasmányos					
h)	Követhető					
i)	Érdekes					
j)	Tartalmaz új információt a számodra					
k)	Pontos					
l)	Ösztönző					
m)	Tanulható					
n)	Külleme praktikus					

12. a házi feladatok mennyire		1	2	3	4	5
kritériumok						
a)	Érthetőek					
b)	Gyakorlatiasak					
c)	Hasznosak					
d)	Követhetőek					
e)	Érdekesekek					
f)	Tartalmaznak új információt a számodra					
g)	Ösztönzőek					
h)	Tanulhatóak					
i)	Gondolkodásra serkentőek					
j)	Megoldhatóak					
k)	Igényelnek utánajárást					

13. Mi alapján értékeli évközi/év végi teljesítményedet?

- Egész éves órai munka alapján
- Osztályozóvizsgálattal
- Egyik sem

14. Hogyan értékeli évközi/év végi teljesítményedet? (Amennyiben válaszod „Egyik sem”, ugorj, a 16. kérdésre!)

- Osztályozattal (1-5-ig)
- Szöveges értékeléssel (megfelelt – nem felelt meg)
- Szóbeli értékeléssel
- Egyik sem
- Mindegyik

15. Mennyire szigorú az évközi/év végi értékelés? (1=egyáltalán nem, 5=nagyon)

1 2 3 4 5

16. Tervezed, hogy érettségid tesztel majd latinból?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

17. Tervezed, hogy nyelvvizsgát tesztel latinból?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

18. Mennyire vagy megelégedve a latintanároddal? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

19. Mennyire tartod felkészültnek (az órákra) a tanárod? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

20. Akadtak-e nehézségeid eddigi tanulmányaid során a latintanulással kapcsolatban?

- Igen
- Nem

21. Indultál-e már valaha latin versenyen?

- Igen
- Nem

22. 1-5-ig terjedő skálán (1=legkevésbé, 5=leginkább, a válaszokat, x-szel jelöld!)

a latinórák mennyire						
Kritériumok		1	2	3	4	5
a)	Érthetőek					
b)	Gyakorlatiasak					
d)	Hasznosak					
e)	Követhetőek					
f)	Érdekesek					
g)	Tartalmaznak új információkat a számodra					
h)	Pontosak					
i)	Ösztönzőek					
j)	Interaktívak					

23. Mit jelent az alábbi idézet?

Non scholae, sed vitae discimus

- Azért eszünk, hogy éljünk, nem azért élünk, hogy együnk.
- Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk.
- Amit szabad Jupiternek, nem szabad a (kis)ökörnek.

24. Eddigi latin tanulmányaidat fel tudtad-e használni más tantárgyagnál? (amennyiben válaszod „nem”, ugorj a 26. kérdésre)

- Igen
- Nem

25. Milyen tantárgyagnál vált hasznodra a megszerzett latintudás? (egyszerre több válasz is megjelölhető)

- Matematika
- Fizika
- Magyar nyelvtan
- Magyar irodalom
- Történelem
- Társadalomismeret
- Etika
- Biológia
- Kémia
- Földrajz
- Ének
- Testnevelés
- Rajz
- Filozófia
- Mozgókép-és médiaismeret
- Informatika
- Angol
- Francia
- Német
- Egyéb idegen nyelv, éspedig:.....
- Egyéb tantárgy, éspedig:.....

26. Eddigi latin tanulmányaidat fel tudtad-e használni az élet más területén?

- Igen, éspedig:.....
- Nem

27. Összességében mennyire vagy megelégedve a tankönyveddel? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

28. Összességében mennyire vagy megelégedve a latinórákkal? (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

1 2 3 4 5

29. Összességében mennyire vagy megelégedve a heti (latin)óraszámmal?

- Teljes mértékben elégedett vagyok
- Lehetne több latinóra egy héten
- Kevesebb óra is elegendő lenne

30. Ha te dönthetnél, gimnáziumokban kötelezővé tennéd a latin oktatását? (ha a válaszod nem, ugorj a 32. kérdésre)

Igen, mert:.....

Nem, mert:.....

31. Ha igen, akkor melyik évfolyamon? (egyszerre több válasz is megjelölhető)

• Ötödik	• Nyolcadik	• Tizenegyedik
• Hatodik	• Kilencedik	• Tizenkettedik
• Hetedik	• Tizedik	

32. Eddigi latin tanulmányaid során mit tartottál a legnehezebbnek? (legfeljebb 3 válasz jelölhető!)

- Szavak tanulását
- Névszóragozást (declinatio)
- Igeragozást
- Elöljárószók használata (praepositio)
- Módosító-, határozó-, és kötőszók tanulása, használata
- Indulatszók tanulása, használata
- Szövegfordítás
- Egyéb, éspedig:.....

33. Ha megjelölted a névszóragozást, azon belül mi okozott nehézséget?

- Nominativus (alanyeset)
- Accusativus (tárgyeset)
- Genitivus (birtokos eset)
- Dativus (részes eset/indirekt tárgyeset)
- Ablativus (határozói eset)

34. Hányadik évfolyamra jársz?

• Ötödik	• Nyolcadik	• Tizenegyedik
• Hatodik	• Kilencedik	• Tizenkettedik
• Hetedik	• Tizedik	

35. Ha most újra dönthetnél, szintén a latint választanád? (válaszodat indokold!)

- Igen:.....
- Nem:.....

Köszönöm kitartásodat, segítségedet!

3. sz. melléklet

Projektterv, a kutatás időbeosztása

Helyszín: Vörösmarty Mihály Gimnázium, Érd

Február 27. hétfő

- az iskolával való kapcsolatfelvétel, időpontok egyeztetése

Február 28 – Március 18

- módszerek és eszközök kiválasztása
- kérdőívek megszerkesztése

Március 19. hétfő

- konzultáció Somfai István latintanárral a kutatásról
- előzetes kérdőív átbeszélése, korrigálása
- felmérés időpontjának véglegesítése

Március 24. szombat

- kérdőívek kinyomtatása

Március 26. hétfő 7,30-14,00

- kutatás végrehajtása
- kérdőívek kitöltetése
- óramegfigyelés
- tanári interjú elkészítése Somfai Istvánnal

Március 29. csütörtök

- konzultáció a szemináriumvezetővel, beszámoló az addigi munkáról

Március 30 – Május 9

- adatok bevitele, kérdőívek feldolgozása

Május 10. csütörtök

- a dolgozat eredményeinek prezentálása